

EGO

MAANDBLAD VAN DE
DIENST HUMANISTISCHE
GEESTELIJKE VERZORGING
IN DE KRIJGSMACHT

nr. 8/9 – aug./sept. 1981
20e jaargang

Abonnementsprijs f 12,- per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Zeist. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

Redactie:

Wim Heij (voorzitter),
Jacques van den Blink (sekretaris),
Frank Spoelstra (eindredacteur),
Klazien van Brandwijk, Hans
Schonk, Joost de Vries.

Adres red. en admin.:

Bureau hoofdraadsman
Coornherthuis, Oranje Nassaulaan
71, 3708 GC Zeist.
Tel. 03404-14436.

Vaste medewerkers:

Seine van de Belt, Bert Brounts,
Adriaan Bijl, Anton Constandse,
Sietse van der Hoek, Erik van der
Hoeven, Ruud Janssen, Jan
Kooijman, Willy Lohmann, Frits
Maas, Leo van Opzeeland, Rien
Robijns, Adriaan Soeterbroek, Jan
Stoof, Jeroen de Valk, Frans
Wermer, Hans van Wissen.

Vormgeving:

Joop van Rossum/Frank Spoelstra

Druk:

Brouwer Offset b.v. Utrecht
Gedrukt op kringlooppapier

Inhoud

Vrijheid van meningsuiting	2
Hans Grim, bedankt!	3
De waarheid in het geding (6)	4
Geen blad voor de mond (4)	6
De française	8
Een leerzame lezing	9
Klassieke platen	10
Middel of mens...?	11
Heavens Gate	12
Modernisering kernwapens	14
Vredesopvoeding	16
Oorlog zonder einde	17
Jan Sluijters	18
Berichten/Geknipt voor u	21
Boeken/bladen/brochures	22
EGO-puzzle	23

Vrijheid van menings- uiting

De laatste tien jaar heeft zich menig incident voorgedaan met betrekking tot de vrijheid van meningsuiting in de krijgsmacht.

Voorbeelden

- In 1971 veroordeelde de krijgsraad een militair tot een gevangenisstraf van twee jaar omdat deze weigerde naar de kapper te gaan.
- In datzelfde jaar veroordeelde het Hoog Militair Gerechtshof twee soldaten tot drie maanden tuchtklasse Nieuwersluis, wegens het redigeren en verspreiden van het VVDM-afdelingsblad „Alarm”.
- In 1972 werden aan zeven hoofdbestuursleden van de VVDM gevangenisstraffen opgelegd, wegens het organiseren van de anti-groetdag op 1 augustus van dat jaar.
- In 1974 werden zes redacteuren van het VVDM-afdelingsblad „Luctor” door de krijgsraad veroordeeld tot een boete van elk f 250. Het HMG verhoogde dit bedrag tot elk f 400.
- In 1977 kregen drie soldaten vier dagen licht arrest, omdat ze in uniform aan een Chili-demonstratie hadden deelgenomen.
- In juni 1980 veroordeelde de krijgsraad te Arnhem drie hoofdbestuursleden van de VVDM tot elk f 500 boete wegens het verspreiden en in bezit hebben van de krijgstuchtondermijnende affiche „Laten hangen”.

Bovenstaande voorbeelden zijn slechts een kleine greep uit de zeer vele gebeurtenissen, die zich in de loop der jaren hebben afgespeeld rond de vrije meningsuiting. Terecht vestigt de VVDM opnieuw de aandacht op deze belangrijke zaak.

Straffen en beperken

Waar het om gaat is, dat tot op de dag van vandaag door strafzaken het recht op vrije meningsuiting van militairen wordt beperkt. Overigens niet door strafzaken alleen, maar ook door militairen informatie te onthouden, waardoor men zich onmogelijk een eigen mening kan vormen. Dit geschiedde bijv. door een IKV-vertegenwoordiger de toegang te weigeren tot een discussie over kernbewapening in de Westenbergkazerne in Schalkhaar op 19 mei van dit jaar. Het gebeurde in feite ook door de – de discussie beperkende – brief van minister De Geus van 14 oktober 1980 over de atoombezwaar-

den in de krijgsmacht. En de reacties daarop – van o.a. de VVDM, de AVNM, het VVBK alsook het Humanistisch Verbond – maakten tevens duidelijk, dat het er met de vrijheid van meningsuiting van beroepsmilitairen niet rooskleuriger voorstaat dan met de dienstplichtigen, waarvan hierboven sprake was (al zijn de sancties bij „overtreding” geheel andere).

Natuurlijk weten wij ook wel, dat het recht op vrije meningsuiting voor alle staatsburgers in de Grondwet wordt erkend en dat dit ook geldt voor militairen. Maar wanneer, bij voortduring, door toepassing van de wet en/of het reglement op de krijgstucht militairen worden gestraft voor uitlatingen of handelingen, die in de burgersamenleving niet strafbaar zijn, dan is er wel degelijk sprake van een ernstige beperking van het recht op vrije meningsuiting voor de militair.

Humanisten

Humanisten zijn altijd pleitbezorgers van de vrije, zelfstandige en verantwoordelijke mens. Het is dan ook daarom dat wij, in ieder geval in vredetijd, iedere inperking van de vrijheid van meningsuiting, ook voor militairen, moeten afwijzen. Betekent dat dan dat militairen maar alles kunnen doen, schrijven, zeggen of ophangen? Welnee! Ze blijven net als alle staatsburgers onderworpen aan de bepalingen van het Wetboek van Strafrecht.

Zo luidde ook reeds onze standpuntbepaling in EGO in 1971. We veronderstelden toen, dat het einde van een lange reis nog niet in zicht was. Profetische woorden, want het einddoel van de tocht, de vrije meningsuiting ook voor militairen, lijkt na tien jaar nog altijd niet in zicht. We moeten dat nu opnieuw, en met ernstige bezorgdheid, vaststellen. Maar de tocht gaat door!

Redaktie

EGO: krachtcentrale

Hans Grim, bedankt!

Namens vele militairen, namens de dienst HGV

Op 1 augustus j.l. heeft onze collega Hans Grim, raadsman bij de Koninklijke Luchtmacht vanaf 1 februari 1970 in West-Duitsland, onze dienst verlaten.

Titgeput

Va precies elf en een half jaar eestelijk-verzorger-zijn, was Hans titgeput. Lichamelijk-psychisch eienlijk al enkele jaren te zwaar aaneslagen om nog volledig zijn werk e kunnen doen. Zijn klachten wezen rop, dat de te lange belasting in een ayon zo groot als half Nederland jn tol had geëist. Ook toen enige jaen geleden de raadsman Beernoud loojen als tweede KLu-raadsman werd aangesteld in West-Duitsland, on dat niet meer verhinderen dat de ijtage-gevolgen zichtbaar bleven. ans voelde dan ook aankomen: zó oorgaan kan niet langer. Ik móét iezen: of raadsman blijven, mogelijk-erwijs elders geplaatst, of het werk an raadsman verlaten en een ander rbeidsbestaan trachten op te bou-en. Zijn keuze viel op het laatste en et was een moeilijke. Moeilijk niet leen omdat het betekende een ieuw bestaan (in West-Duitsland iet het gezin) op te bouwen, moei-ijk vooral omdat het een afscheid ou inhouden van werk waaraan hij eer verknocht was.

Respect

u de keuze gevallen is en het af-scheid inmiddels heeft plaatsgevon-en, wil ik ook in EGO het vertrek an Hans met verdriet enerzijds, maar met respect voor zijn moed om e durven kiezen anderzijds, vermen-en. Dit als betoon van dankbaarheid oor het vele werk dat Hans voor de umanistische GV in vijftien jaar eeft verzet.

ele, vele militairen hebben dan ook, erst op ons vormingscentrum „Het oornherthuis” en daarna in West-uitsland, de kansen gehad (en te-echt genomen!) om gebruik te ma-en van de vele persoonlijke moge-ikheden die Hans te bieden had. t wil hier een tweetal **opvallende** ijdragen van Hans vastleggen.

Vormingswerk

e eerste viel in de periode dat Hans an juli '66 tot februari '70 vor-mingswerker was in Driebergen. Op 9 september 1969 schreef de toen-alige hoofdredacteur/directeur

Coornherthuis daarover:

„De heer Grim (...) voldoet uitste-kend in de gesprekken die hij met militairen voert en bovendien is hij het geweest die in de afgelopen twee jaar een aantal moderne, creatieve vormingstechnieken tot ontwikkeling heeft gebracht, die niet alleen bij de deelnemers geweldig inslaan, maar die bovendien ons vormingswerk verbreed en verdiept hebben”. Wat betekende deze waarderende opmerking? Dat het Hans Grim was, die in een tijd dat het vormingswerk getypeerd werd door kennisover-dracht, woordgeweld en afstand t.o.v. de deelnemer, de moed en het ver-mogen had om de brug te slaan naar een andere vormingsmethodiek. Een methodiek, waarin echte vorming en verwerking, waarin creativiteit en betrokkenheid van de deelnemer, steeds meer aan bod konden komen. Hans verrichtte derhalve pioniers-werk, waardoor ook het Coornherthuis een **vormings**centrum kon wor-den. Uiteraard is dat pionierswerk later door anderen overgenomen en voortgezet, maar het mag hier best worden gezegd: Hans Grim gaf de stoot ertoe!

HVO

De tweede opvallende bijdrage die Hans leverde was het van de grond krijgen van het zgn. humanistisch vormingsonderwijs (HVO) aan scho-len voor lager en middelbaar onder-wijs voor kinderen van KLu-militai-ren in de Bondsrepubliek. De be-hoefte daaraan ontstond al diverse

Hans Grim (midden) tussen twee col-lega's

jaren terug bij ouders, die zich af-vroegen of het mogelijk was om, naast godsdienstonderwijs, ook HVO als keuzemogelijkheid te krijgen. Een enquête in voorjaar 1978 wees uit dat die behoefte wel degelijk aanwezig was. In het cursusjaar 1978/1979 werd aan een lagere school in Bram-sche gestart. Een cursusjaar later bleek ook behoefte aan HVO aan een middelbare school daar. Nu is het HVO niet meer van de scholen voor kinderen van militairen in West-Duitsland weg te denken.

Het was Hans Grim die ook hier als kwartiermaker optrad! Maar het drukte wel gedurende enkele jaren op zijn toch al te zware taak. Hans vond echter dat het recht van ouders en kinderen op deze vorm en inhoud van onderwijs moest worden waar-gemaakt.

Op 16 januari 1980 (Hans was op 1 februari 1980 immers tien jaar raadsman!) schreef ik Hans het vol-gende:

„Graag wil ik je namens ons allen heel hartelijk dank zeggen voor de grote inzet en plichtsbetrachting die je al die jaren hebt getoond, zeker ook waar je vaak in eenzaamheid als enige KLu-raadsman een groot rayon in een ander land moest runnen. Hierbij denk ik ook aan het vele dat je hebt verricht voor het van de grond krijgen van het HVO.” Ik wens namens de dienst HGV, Hans, Kiki, Kerdy en de kinderen een heel goede verdere toekomst toe!

Welkom voor vier nieuwe raadslieden

Aansluitend op het afscheid van Hans Grim, ben ik blij hier ook vier nieuwe raadslieden welkom te kun-nen heten. Zij zijn hun werk per 1 augustus begonnen. Het zijn:

- Klazien van Brandwijk, de eerste humanistische raadsvrouw bij de krijgsmacht. Zij zal, met als stand-plaats Ede, als KLu-raadsvrouw werkzaam zijn in een rayon met overwegend luchtmachtonderdelen. Tevens trad zij toe tot de EGO-redactie;
- Frits van de Kolk, KLu-raadsman met als standplaats Bramsche in West-Duitsland (opvolger van Hans Grim);
- Wim Reinders, KL-raadsman met als standplaats Vught (de KL-onder-

delen in Vught en Den Bosch), wiens werk hoofdzakelijk toegespitst zal zijn op het dienstvak van de genie;

- Jan Nauts, KL-raadsman met als standplaats Bergen/Hohne in West-Duitsland en werkzaam voor de KL-onderdelen in Bergen, Hohne en Langemannshof.

Deze vier collega's zijn niet alleen hartelijk welkom, het zijn stuk voor stuk mensen met een gevarieerde beroepsachtergrond, waarin één punt gemeenschappelijk is: de plaats die de mens (individueel en in groepsverband) erin heeft ingenomen.

Joos Sinke
Hoofdredacteur

De waarheid in het geding (6)

Misschien is niets geheel waar.
En zelfs dit niet.

Multatuli

Net als in alle levens- en wereldbeschouwingen gaat het in het humanisme om de relatie, de ontmoeting tussen MENS en WERELD. Dat stond te lezen in het tweede deel van deze serie artikelen over het humanisme. Mensen staan open voor de wereld. Ze hebben weet van de wereld om zich heen. In de loop van het leven wordt de kennis van de wereld uitgebreid, verdiept, verrijkt, geordend en samengevoegd in een alles omvattend verband. Dat is noodzakelijk om de weg in de wereld te vinden en om in leven te blijven. Het is ook doel op zichzelf. Het bevredigt namelijk onze nieuwsgierigheid.

Beeld en werkelijkheid

Via de zintuigen: ogen, oren, mond, neus en huid dringt de wereld zich aan ons op. Elektronen of elektronische golven van verschillende lengte treffen mijn netvlies, luchttrillingen trommelen op mijn oorvliezen. Stofdeeltjes werken chemisch in op mijn smaakpapillen en de uiteinden van de reukzenuwen. De huid registreert druk, koude, warmte. Al die informatie wordt doorgestuurd naar de centrale computer onder mijn schedeldak. Daar ontstaat een totaalbeeld, een soort model van de stand van zaken buiten mij, waarmee ik me kan oriënteren en eventueel m'n weg kan vinden.

Het is een beeld in mij. Maar dat realiseer ik mij maar zelden, want ik projecteer het ogenblikkelijk naar buiten en houdt het voor de werkelijkheid zelf. De vraag, waar het hier om gaat is nu: is dat beeldje in mij een getrouwe, een ware afspiegeling van de wereld buiten mij? Is de wereld werkelijk, zoals ik hem zie, zoals ik hem denk?

Dat is de vraag naar de waarheid, de vraag naar de overeenstemming tussen mijn denken en de werkelijkheid.

Die vraag is moeilijk te beantwoorden, want een meer direkte weg naar de werkelijkheid dan via onze zintuigen en ons denken is er niet. We hebben alleen dat beeld in ons. Daar moeten we het mee doen. Een vergelijking is dus onmogelijk.

Gewoonlijk stellen mensen die vraag ook niet. Zo overtuigd zijn de meesten, dat de wereld is, zoals ze hem zien. Ik heb het immers met mijn eigen ogen gezien, geldt normaal als een onweerlegbaar bewijs van de waarheid. In de filosofie heet dat naïef-realisme, een opvatting die voor kritiek vatbaar is. Want dat beeldje van wat ik hier en nu om mij heen zie, is maar een heel klein flitsje in de „lange” beeld – geluids – reuk – smaak en gevoelsfilm, die mijn leven

is. In die film is ieder volgend fragment mee bepaald en gekleurd door alles wat daaraan vooraf is gegaan, al mijn ervaringen geordend en samengebundeld in mijn wereldbeeld.

Wereldbeeld

In dat wereldbeeld zijn niet alleen mijn hoogst persoonlijke ervaringen vervat. Helemaal op z'n eentje komt een mens niet ver. Dan zou hij vermoedelijk maar weinig uitkomen boven het peil van een chimpansee. De ervaring en het denken uit de hele geschiedenis van de mensheid werkt daarin door. Door opvoeding en onderwijs, ook door boeken worden de ervaringen, inzichten en oplossingsmethoden overgedragen van generatie op generatie, tegelijk met de taal, waarin ze gewoonlijk zijn verpakt. Denk ook aan radio en televisie.

Zo overschrijdt dat wereldbeeld verre de grenzen van het hier en nu. In principe reikt het door de sterrekunde tot aan de grenzen van ons uitdijend heelal en in de tijd tot aan de grote boem aan het begin destijds. Zonder dat we ons dat altijd bewust zijn denken de grote zieners, denkers, wetenschappers en kunstenaars in ons individuele zien en denken mee. Echter niet bij iedereen op dezelfde wijze. Daarom alleen al kijken we op verschillende manieren tegen de dingen van deze wereld aan. Wat we zien, horen, voelen en denken is bovendien ook nog afhankelijk van de plaats, waar we zijn; van het standpunt, dat we innemen; van leeftijd en geslacht; van de taak die we hebben; het beroep, dat we uitoefenen, belangstelling en niet te vergeten van belangen, wensen, verlangens en idealen. Zo zien bijvoorbeeld een jager, een bioloog, een boer en een kunstschilder, wandelend in hetzelfde landschap, héél verschillende dingen.

Blijkbaar is de wereld op meer dan één manier op te vatten, te begrijpen, te interpreteren. Sommige daarvan

kunnen samen gaan en vullen elkaar aan. Vaak ook sluiten ze elkaar uit, zijn ze strijdig met elkaar. Dan krijg je een botsing van meningen. Moet de conclusie zijn: Zoveel hoofden, zoveel zinnen? Ieder heeft zijn eigen gelijk? Kun je nog wel spreken van waarheid, die een algemene erkenning eist, voor iedereen geldend? Of heeft elke mening recht op gelijke erkenning. Ja, is dat niet de kern van de democratie: Het recht op vrije meningsuiting?

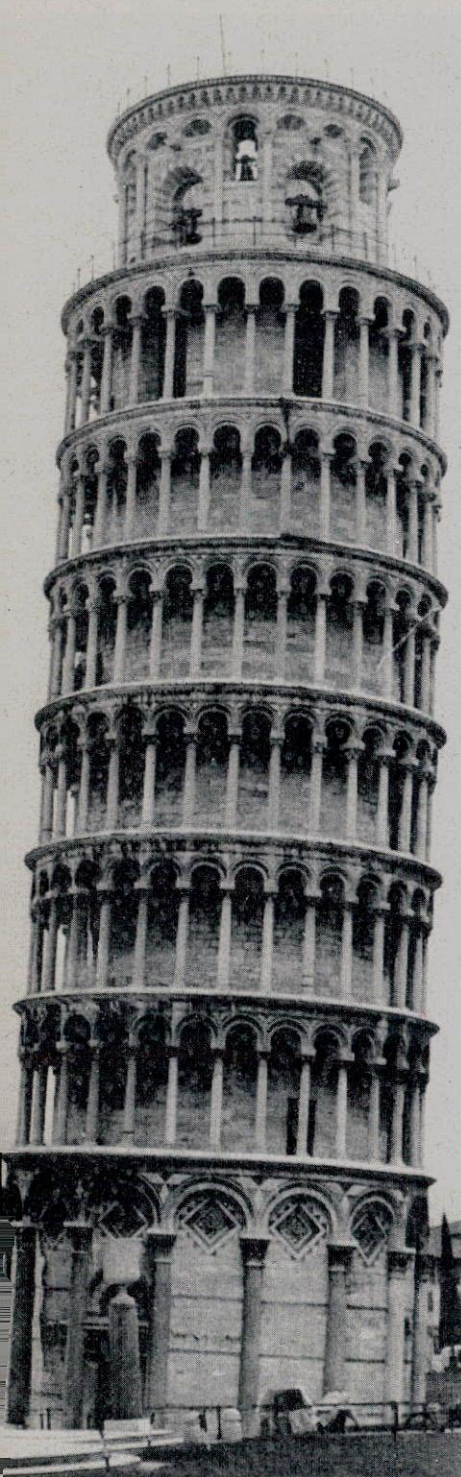
Maar toch! Als het waar is, dat er geen waarheid is...??? Ja natuurlijk. Dit is een stelling, die zichzelf verslindt door haar tegenstrijdigheid. Eén van tweeën. Zij is waar of... niet waar. In beide gevallen wordt het bestaan van waarheid bevestigd. Maar hoe komen we die op het spoor?

De bronnen van de zekere kennis

Er is een opvatting met nog heel veel aanhangers in de hele wereld, die zegt: Wij hoeven niet te zoeken, want wij kennen die bron. De waarheid is bij God. De WAARHEID is God. Vergelijk de beginregels van het Johannesevangelie. God heeft geopenbaard, wat we nodig hebben. Wat in de bijbel staat is waar. Wat er niet in staat is de moeite van het weten nauwelijks waard. Hetzelfde zeggen Islamieten van de Koran. En Joden van de Thora. In de middeleeuwen, toen men nog algemeen zo dacht, waren er wel de zogenaamde Vrije Consten. Daarin konden mensen zelf wat pionieren op het gebied van de wetenschappen, zolang men maar niet in strijd kwam met de heilige schrift en de leer van de kerk.

Copernicus, die een nieuw wereldmodel bedacht had, waarin de aarde twee bewegingen maakt, om de eigen as en om de zon, hield zich daaraan. Het was maar een veronderstelling, waarmee je gemakkelijker kon rekenen, zoals later ook bleek. Galilei echter doorbrak de gestelde grenzen en zei, dat het écht zo was, want hij had met zijn telescoop naar de planeet Jupiter gekeken. Daar had hij het met eigen ogen gezien. Jupiter met zijn manen leek precies op het Copernicaanse model van het zonnestelsel. Door dat te zeggen kwam hij in konflikt met Rome en de inquisitie, die de waarheid beheerde en de ketterijen bestreed.

Ik zei, dat deze opvatting van de

De toren van Pisa, nu nog heel wat schever dan toen Galilei er zijn voorwerpen af liet vallen.

waarheid nog veel aanhangers heeft. De Ayatollah's in Iran hanteren het reël konsekwent. De aanhang van Begin in Israël ook. En de fundamentalisten, die Reagan in het zadel geholpen hebben en in Amerika gouden tijden schijnen te beleven. Bij ons de E.O., die met de bijbel in de hand de evolutietheorie bestrijdt. Door ongodsdienstige mensen kan dit alleen maar uitgelegd worden als te kritiekloze verering van de verstaende gedachten der voorvaad' ren, die leiden tot een autoritair ultraconservatisme. Galilei opende met zijn verzet daaregen het zicht op een nieuwe tijd,

waarin mensen zelf gingen denken, ook buiten de grenzen van openbaring en kerkleer. Maar waar vindt men dan de vaste grond voor enige zekerheid?

Empirisme en rationalisme

Dat probeerde men langs twee verschillende wegen. De eerste was al in praktijk gebracht door Galilei. Hij liet voorwerpen van de scheve toren van Pisa vallen, zware en lichte en zag, dat ze ongeveer even snel op de grond lagen. De oude Griekse wijsgeer Aristoteles, die een bijna even groot gezag had als de Heilige Schrift zelf, beweerde indertijd dat zware voorwerpen sneller vallen dan lichte. Dat was dus weerlegd. Dat had de Nederlander Simon Stevin overigens al eerder opgemerkt. Maar Galilei deed meer. Hij nam ook de tijd op. Zijn polsslag gebruikte hij als horloge en formuleerde toen zijn wet van de eenparige versnelling. Zijn methode bestond uit waarnemen aan de hand van proeven, meten, wegen en tellen om zo te proberen tot een algemene regel te komen, een natuurwet, liefst uitgedrukt in een wiskundige formule.

Wat Galilei in de praktijk deed, werd door Engelsen als Francis Bacon, Hobbes en Locke van een filosofische basis voorzien.

Bacon meende: kennis is macht. Wij kunnen zoveel als we weten. Het beeld, dat de mensen zich van de wereld maken wordt vertroebeld door de idolen, de vervalsingen van de geest, sommige aangeboren, andere in de omgang met andere mensen verworven. Tot de eerste behoren bijv. dat we de natuur allerlei menselijke bedoelingen toedichten. Sommige idolen praten we elkaar aan, andere hebben we kritiekloos van onze voorouders overgenomen. Om ons beeld van de wereld te zuiveren van idolen, moeten we uitgaan van de feiten en daaruit algemene regels afleiden. Uit het bijzondere besluiten tot het meer algemene. Dat noemt men inductie, in tegenstelling tot de deductieve methode van Descartes.

Descartes en Spinoza

Descartes raakte het spoor bijster tussen al die verschillende meningen, die elkaar hopeloos tegenspraken: „Ik ben op één van de beroemdste scholen van Frankrijk geweest, onderwezen door de geleerdste mannen

van de aarde. En toch toen ik mij bijna doctor kon noemen, was ik maar van één ding onder de indruk: 'mijn onwetendheid'." Hij besloot aan alles te twijfelen en niets voor waar aan te nemen, dat niet voor zijn verstand klaar en duidelijk was. En verder om uitgaande van de meest simpele dingen stap voor stap op te klimmen tot meer gecompliceerde. Aan alles twijfelend, zelfs wat hij met eigen ogen zag, kwam hij tenslotte bij iets, dat boven alle twijfel verheven was: n.l. het feit, dat hij twijfelde, dat hij dus dacht. Hij vatte dat samen in het beroemde zinnetje: Ik denk, dus ik ben.

Daarop bouwde hij verder. Maar ik moet eerlijk zeggen, wat hij daar dan uit afleidt is lang niet meer voor iedereen zo klaar, duidelijk en onbetwistbaar als Descartes meende, dat het moest zijn.

Wel vond zijn methode navolging. Baruch Spinoza, de grote Nederlandse filosoof, schreef zijn hoofdwerk *Ethica* op de manier van een meetkundeboek. Eerst zuivere definities, dan axioma's, die niet bewezen kunnen worden, maar voor iedereen klaarblijkelijk moeten zijn en dan de verdere stellingen daaruit afgeleid en bewezen volgens het schema: onderstelde – gestelde – bewijs.

Het rationalisme en het empirisme zijn als theorieën over de wetenschap zeer succesvol geweest. Kijk maar naar de geweldige vorderingen, die gemaakt zijn in de wetenschap en de techniek. Kennis blijkt inderdaad macht te zijn. Daarbij hebben de wis- en natuurkunde speerpuntfuncties vervuld. Zo zelfs, dat men andere wetenschappen in de modellen van de wis- en natuurkunde meende te moeten wringen om wetenschap genoemd te mogen worden.

Het denken over het denken en de mogelijkheid om de waarheid te achterhalen is echter verder gegaan.

In de praktijk van de wetenschappen en in ons dagelijkse denken over allerlei zaken gaat het toch vermoedelijk wat ingewikkelder dan Bacon en Descartes suggereren. Er komt wat meer aan te pas dan het rechtlijnig voortschrijden van zekerheid naar zekerheid. Het gaat eerder van vergissing naar een nieuwe gissing, die met veel fantasie, intuïtie en creativiteit tot stand moet komen. In de volgende EGO zal ik proberen, dat in een eenvoudig model te gieten.

Seine van de Belt

humanisme: leert je geven om jezelf

Geen blad voor de mond (4)

G3: de ondergang van een kritisch tijdschrift

„Ik heb de indruk dat G-3 het niet lang meer zal maken, tenzij het terugkeert tot de ene schaapsstal en weer binnen de krijgsmacht wordt als een missieblaadje binnen de kerk. Er wordt stemming gemaakt tegen G-3, het wordt vol achterdocht gelezen, in bedekte termen wordt gedreigd met subsidie-intrekking”, aldus hoofdredakteur Hylke Tromp in het blad G-3, januari 1969. Nog in datzelfde jaar draaide de Rooms Katholieke kerk, via de Raad Militair Vicariaat, de subsidiekraan inderdaad dicht en G-3 de nek om.

Ondanks dat de redactie van G-3 was voorbereid op het naderende einde, kwam de op 1 november 1969 gedateerde brief van de sekretaris van de Raad Militair Vicariaat, de aalmoezenier R. Bär (de naam van deze oud-aalmoezenier, thans vicaris-generaal bij bisschop Simonis, wordt momenteel herhaaldelijk genoemd in verband met de nieuw te creëren functie van leger-bisschop) toch nog als een verrassing. In deze brief laat men G-3 weten dat alle banden tussen G-3 en de Raad Militair Vicariaat met ingang van 1 januari 1970 worden verbroken. Daar G-3 financieel afhankelijk is van het Vicariaat betekende deze brief het einde van het, 22 jaar door de RK-gv verspreide, blad.

Problemen

G-3 (Goede Geest Gemeenschap in leger en luchtmacht) was een blad van de Rooms Katholieke geestelijke verzorging in de krijgsmacht. Weliswaar zei G-3 van zichzelf dat het „een tijdschrift binnen de GV van het leger” was en niet „een orgaan van de GV”, toch werd G-3 door iedereen gezien en ervaren als het blad van de RK geestelijke verzorging. Het werd door defensie gesubsidieerd en door de aalmoezeniers tijdens de gv-uren gratis verspreid.

Zeker het oude G-3 stond volgeschreven met stichtende woorden. In de loop van de jaren zestig komt daar verandering in. Men kon zich abonneren op het blad en ook niet-aalmoezeniers begonnen er in te schrijven over andere dan kerkelijke of geloofszaken. G-3 groeide in die tijd uit tot een populair-kritisch maandblad over ethische en godsdienstige vraagstukken.

Met deze veranderingen kwamen ook de problemen. Al in 1964 moet een kazernecommandant in Ermelo door de minister van Defensie De Jong tot de orde worden geroepen en moet deze commandant G-3, geheel tegen zijn zin, weer op de leestafels van zijn kazerne tolereren.

Een konflikt van aanzienlijk grotere omvang ontstaat begin 1967, wanneer aalmoezeniers het gerucht verspreiden dat de minister overweegt om de aan G-3 verstrekte subsidie in te trekken. Dat gerucht werd gelanceerd door de hoofdlegeraalmoezenier Schoonebeek. Aanleiding waren artikelen van drs. Henk Michiels over Ho Tsji Minh (de leider van Noord-Vietnam) en van de protestantse theoloog drs. Gerard de Haas

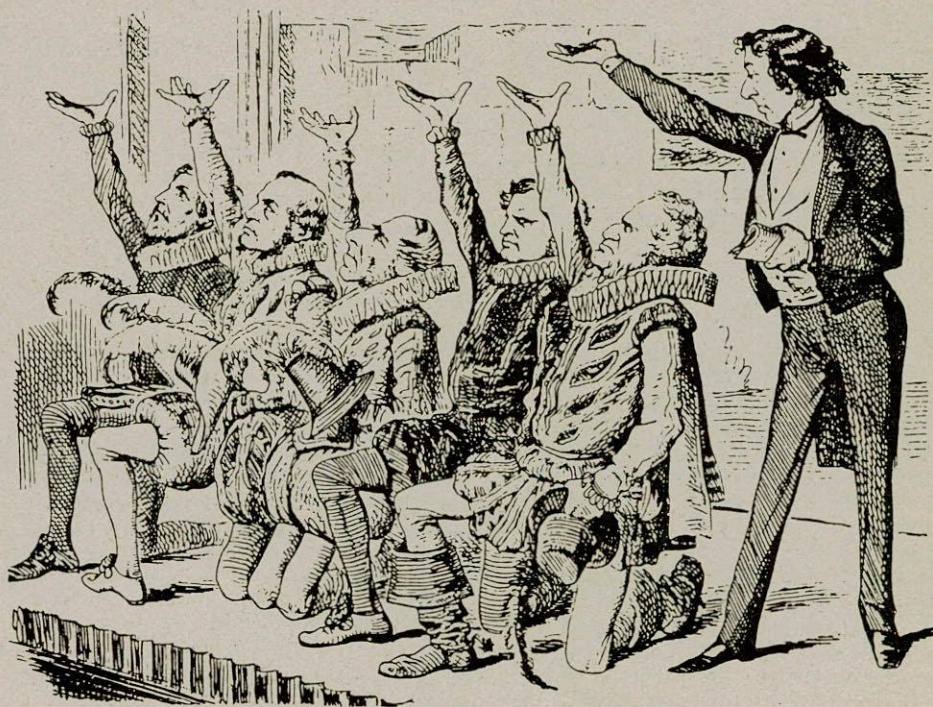
over „De krijgsmacht en haar moreelsofficieren”. Het artikel van De Haas eindigt met de keiharde konklusie: „Niet de overheid bedreigt de vrijheid van de evangelieverkondiging, maar de GV zelf” (G-3, april 1966).

De voorzitter van het G-3 stichtingsbestuur, hoofdlegeraalmoezenier Schoonebeek (deze had in 1947 aan de wieg van G-3 gestaan!), „bracht over” dat defensie overwoog de aan het blad verleende subsidie in te trekken. Het bestaan, de redactie, de

administratie en de verspreiding in de krijgsmacht (alles in het kader van de RK geestelijke verzorging) zouden dan onmogelijk worden. Defensie ontkende dit dreigement te hebben geuit, waardoor Schoonebeek in een moeilijke positie leek te verzeilen. Althans dat zou men veronderstellen, maar het liep anders.

Redactie afgezet

Ondertussen was namelijk het maartnummer 1967 verschenen en dat verhitte de gemoederen nog meer. In dat nummer stond een artikel afgedrukt van Ben Bos over het monogame huwelijk, dat helemaal verkeerd valt bij het stichtingsbestuur van G-3: te vrijblijvend en te weinig kritisch begeleidend. Vele hogere militairen wordt het nu te dol. De militair medewerker van Elseviers Weekblad, de generaal E. J. C. van Houtighem, commandant van het eerste legerkorps, opent het offensief en eist dat de subsidie aan G-3 wordt ingetrokken. Het kamerlid Jongeling (GPV) pakt de suggestie van de generaal op en stelt vragen aan de minister van defensie. De minister, de ex-generaal Den Toom (VVD), verklaart dat hij, wat in het

De Raad van het Militair Vicariaat dankt de Hemel voor het „verdwijnen” van G-3. Links: (met snor) hoofdlegeraalmoezenier Vriens. Rechts: (in burger) de souffleur.

gewraakte nummer van G-3 heeft gestaan over godsdienst, overheidsgezag en het monogame huwelijk, onjuist acht, maar dat hij de subsidie niet wenst in te trekken, omdat het bestuur van G-3 al maatregelen heeft genomen.

De redactie wordt door het stichtingsbestuur ontslagen, omdat ze er niet in was geslaagd „te beantwoorden aan de specifieke voorwaarden die gesteld moeten worden aan een maandblad dat verschijnt binnen het kader van de GV van de strijdkrachten”. Door één der bestuursleden, aalmoezenier Groenendijk, wordt nog als reden opgegeven, dat er „een teveel aan informatie en een te weinig aan ethische begeleiding” in het blad stond en dat de redactie „niet de feeling” bezat, „nodig voor een blad dat in de eerste aanleg afgestemd moet zijn op militair milieu”.

De ontslagen redactiegroep neemt in het meinumner van G-3 (1967) „...met vreugde afscheid van bepaalde groepjes en personen wier onvermoeibaar streven heeft geleid tot dit besluit”. De ontslagen hoofdredakteur Bert Thomas verklaart tegenover de Volkskrant, dat het altijd de autoriteiten zijn die protesteren, maar nooit de lezers. Doch dat telt voor het stichtingsbestuur nauwelijks, of juist wel.

Het konflikt is „bijgelegd” en hoofdlegeraalmoezenier Schoonebeek heeft zijn positie veilig gesteld. Aalmoezenier Toon Blocks wordt als hoofdredakteur gevraagd en gaat met een nieuwe redactie (o.a. Hylke Tromp) de ingeslagen weg voortzetten.

Nieuwe problemen

Even lijkt het er op of er rust komt rond G-3. Maar dat is schijn. Al in 1968 vraagt Hylke Tromp zich in G-3 af of een enigszins kritisch, onafhankelijk blad in de krijgsmacht zou kunnen blijven bestaan. Tromp dacht dat het op den duur wel onmogelijk zou worden gemaakt onder een of ander voorwendsel. Wat G-3 betreft zou hij snel gelijk krijgen. In januari 1969 schrijft, de inmiddels hoofdredakteur geworden, Hylke Tromp: „Ik heb de indruk dat G-3 het niet lang meer zal maken, tenzij het terugkeert tot de ene schaapsstal en weer binnen de krijgsmacht wordt als een missieblaadje binnen de kerk.”

Het proces voltrekt zich nu in een snel tempo. Waarschijnlijk knalt het dienstplichtnummer van G-3 (september 1969) voor de aalmoezeniers de deur definitief dicht.

In dat nummer schrijft, de ook dan al aan het Polemologisch Instituut van de Groningse universiteit verbonden, Tromp: „Rond de dienstplicht bestaat een soort mystiek: de dienstplicht is heilig, het is een dogma. En precies zoals met de echte dogma's wordt er des te krampachtiger aan vastgehouden door degenen die zich de echte gelovigen noemen, naarmate de inhoud ervan meer is achterhaald”.

Breuk

In de eerste dagen van november 1969 ontvangt het stichtingsbestuur van G-3 een brief van de door kardinaal Alfrink voorgezeten Raad Militair Vicariaat, van de mededeling dat het met ingang van januari 1970 definitief is afgelopen. De Raad motiveert dit besluit met: „Niet door de aard van de aan de orde gestelde onderwerpen, niet ook om de kritische toon als zodanig, maar door de klaarblijkelijke onwil van de redactie om de bijkomstigheden zó in de hand te houden dat de wezenlijke, kritische taak tot zijn recht komt. Waardevolle processen van ontwikkeling die in de krijgsmacht gaande zijn, worden hierdoor niet bevorderd, maar veeleer afgeremd”. De gedachten van de Raad gaan meer uit naar „publikaties die dicht aanleunen tegen het milieu waarvoor ze zijn bestemd en die zoveel mogelijk in samenwerking met de protestantse collega's tot stand komen”.

G-3 reageert hier in het decembernummer sarcastisch op. Doelend op bovenstaand citaat schrijft Tromp: „Voor arbeiders, leken en minderen verklaard staat er: De Raad Militair Vicariaat wil zélf een blaadje uitgeven, dat de waardevolle processen die in de krijgsmacht gaande zijn, begeleidt, daarbij dicht aansluitend tegen het milieu waarvoor ze zijn bestemd; en ze willen dat samen met de protestantse broeders doen. Zo hoeven ze niet te vrezen steeds weer op het matje te worden geroepen door hooggeplaatste militairen, die zich opwinden over wat onverantwoordelijke elementen in G-3 hebben geschreven. En natuurlijk zullen ze zo ook voor dergelijke publikaties kunnen zorgen, dat er geen nodeloze opwindings meer over ontstaat. Rust en orde zijn hersteld”.

Tegenover de Haagse Post (25 november 1969) legt Tromp nog eens uit wat G-3 beoogde en waarom het niet langer meer ging: „Wij hebben geprobeerd een brugfunctie te vervullen tussen de gewone maatschappij en het militaire apparaat. Beide vervreemden steeds meer van elkaar, want tegenover de ontwikkelingen die overal gaande zijn, staat in het leger niets anders dan stilstand. Het barst van de latente conflicten en daar neemt men genoeg mee zolang je er niet over praat. Doe je dat toch, dan ondermijn je het gezag. Dan komt de angst boven”. Ten overvloedige ontvangt de hoofdlegeraalmoezenier, in een schrijven van 16 december 1969, van de minister van defensie het verzoek de portvrije verzending van G-3 met ingang van heden te stoppen. Nodig was het niet meer; de Raad Militair Vicariaat had de knoop al ruim een maand eerder doorgehakt.

Vervolg

Toch komt G-3 in januari 1970 uit.

*teveel organen belemmeren
de innerlijke vrijheid*

Tijdens aalmoezeniersstudiedagen (november 1969, dus vlak na het bekend worden van de breuk tussen het Vicariaat en G-3) blijkt, dat niet bij iedereen deze beslissing in even goede aarde is gevallen. Sommige aalmoezeniers weigeren de gratis abonnementen (ter verstreking aan de kommandanten) nog langer te ontvangen, maar anderen melden zich demonstratief (per telegram) aan als betalend abonnee. Nog weer anderen bieden G-3 zelfs financiële garanties aan. Een 30-tal aalmoezeniers publiceren een stuk, waarin ze de gang van zaken sterk afkeuren.

Na in 1970 nog vier nummers, geheel zelfstandig, te hebben uitgegeven gaan de redakties van G-3 en het Pax Christi-blad „Wereldvrede” hun krachten bundelen. Lang duurt echter ook dit niet. Al in 1971 verschijnt het laatste nummer en gaan redactie en medewerkers over naar het nieuw opgerichte blad Trans-Aktie, waarvan in de Vredesweek van 1971 het eerste nummer verschijnt. In het voorwoord van dat nummer schrijft de redactie, dat Trans-Aktie het logisch eindpunt is van de ontwikkeling van G-3.

G-3 heeft zijn rol gespeeld en dat is waarlijk niet gering geweest. Wat rest is de herinnering aan een kritisch maar uitstekend blad, dat op een beschamende wijze om zep werd geholpen. Met het verdwijnen van G-3 werd een zwarte bladzijde toegevoegd aan de geschiedenis van de onafhankelijke geestelijke verzorging.

Wim Heij

(tekeningen uit G-3 van december 1969)

De Française

Een laatste blik om mij heen. Alles wat ik zag wenste ik een „tot ziens” toe. De terugreis was begonnen. De laatste gang van tweeëneenhalve week vakantie.

„Dag!”, Zuid-Frankrijk. Rustig reed ik richting het noorden. Genietend van de omgeving en de jonge herinneringen.

In de buurt van Parijs was ik het autorijden beu. Onderweg had ik uitgebreid gegeten, vandaar dat het al vrij laat was toen ik een klein goedkoop hotelletje vond. Het was een verwaarloosd ding, ergens in een vies klein Frans industriestadje. Ik nam een luxe kamer, eentje met stromend water. Lampetkannen leken mij niets. Het bed voelde zacht, erg zacht aan. Ook geen wonder, de afgelopen weken had ik op de harde grond in mijn tent geslapen. De wastafel was schoon. Ik waste mij en dronk een beetje water, wat ik meteen uitspuugde. Het smaakte vies, naar roest. Ik kreeg trek in een pernodje en ging daarom naar beneden.

De bar was al even gammel als het gebouw zelf. De barkruk waar ik op ging zitten wiebelde. Ik probeerde nog vier andere, die wiebelden ook. Op de laatste bleef ik zitten, helemaal links van de bar. Achter de bar stond een vrouw van middelbare leeftijd. Hoogstwaarschijnlijk de vrouw van de eigenaar. Zij was in druk gesprek met een man die pernod dronk. Ze spraken snel en in een soort dialect, ik begreep er weinig van. Ik keek wat rond. Het was een grote kale ruimte, er stond niets om lang naar te kijken. Uit verveling pakte ik een gele Gitane en stak die in mijn mond. Nog voor ik mijn lucifers had, flikkerde er een vlammetje voor mijn neus. Een slanke hand hield het vast. Ik boog mij naar voren, blies een rookwolk uit en draaide mij om.

Een glimlachende française van in de twintig stopte de aansteker terug in haar tas. Ze had donker bruin golvend haar tot op haar wenkbrauwen en tot diep in haar nek. Het bedekte haar oren waardoor het haar slanke gezicht accentueerde. Grijs-groene ogen keken mij vragend aan. „Een pernodje, graag” zei ik. Ze riep de vrouw achter de bar aan en bestelde er twee. Ik keek naar

haar. Ze was niet groot, éénzestig, één vijenzestig. Ze had een goed figuur. Iets wat ze schijnbaar drommels goed wist. Anders had ze de korte zwarte rok en het strakke lichtroze t-shirt met v-hals niet aangetrokken. Ze ging vlak naast mij staan, glimlachte nogmaals en pakte haar glas. We toostten en dronken.

Het gesprek kwam wat moeilijk op gang. Ze praatte net zo als de vrouw achter de bar, veel te snel. Ik zei het haar en begon haar te verstaan. Bij het derde pernodje zat ze op mijn schoot. Mijn rechter arm om haar en haar linker arm om mij heen. Ze keek mij aan. Een mooie mond met witte tanden, haar lippen licht aangestift. Langzaam wreef ze met haar hand over mijn schouder, aange-naam.

Ik was haar net iets aan het vertellen, toen ze haar mond op de mijne drukte. Ik vond haar mooi en lief... en het was de laatste vakantiedag. We lieten de pernod op de bar staan. Trede voor trede liepen we naar boven, op elke vreeën we even. De deur van mijn kamer deed ze op slot.

De zon op mijn gezicht maakte mij de volgende ochtend wakker. Ik draaide mij om, maar ze was verdwenen. Ik miste haar, nu al. Ik wilde haar zoeken, maar dat kon niet, geen tijd, ik moest naar huis. Ik keek op mijn rechter pols, geen horloge. Ik dacht na, had ik het op de grond onder het bed neergelegd? Ik zocht... en vond twee briefjes van honderd frank bij mijn horloge.

Dik Hoppener

Uitnodiging

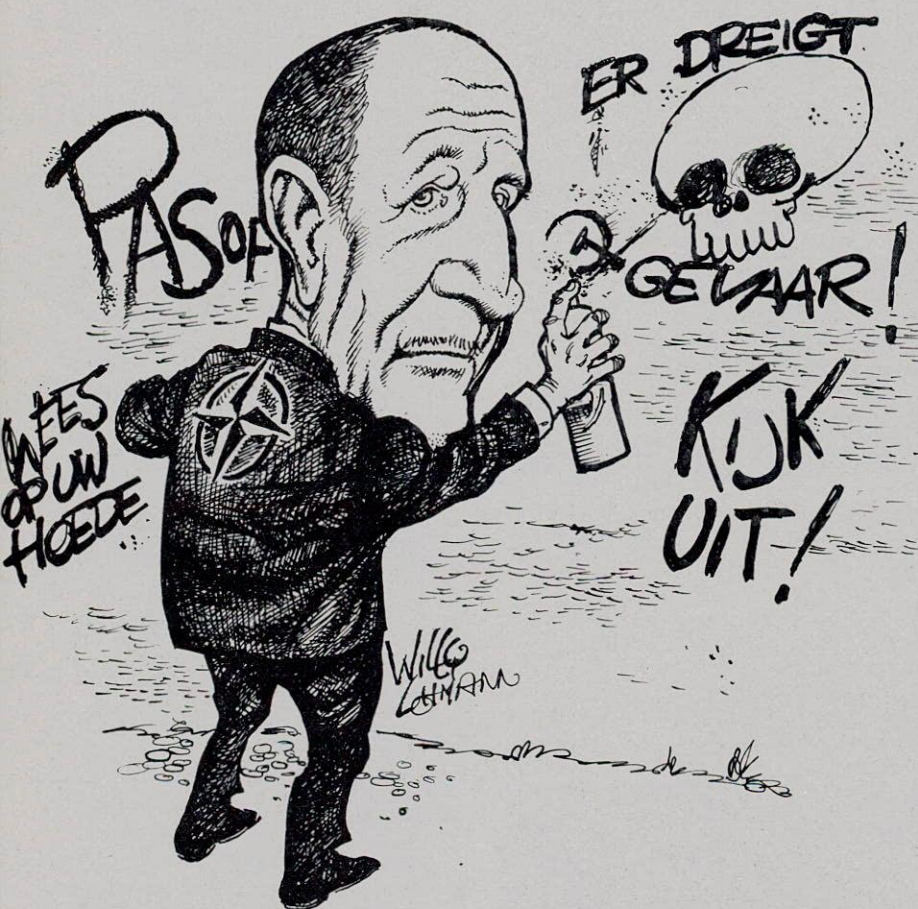
Meermalen plaatsten we in EGO reacties van lezers: op EGO, op een eerder verschenen artikel, een ingezonden mededeling e.d. Zelden echter een bijdrage als de bovenstaande, een vakantieberinnering met een verrassend einde. We kozen dit verhaal uit een aantal korte verhalen, die ons werden toegezonden door de (inmiddels ex) dpl. sergeant Dik Hoppener.

Graag nodigen we onze lezers uit om niet alleen te (blijven) reageren op de inhoud van EGO, maar ook eigen korte verhalen, gedichten, tekeningen of foto's – mits uiteraard van enige kwaliteit – in te zenden aan de redactie ter beoordeling voor plaatsing. Geplaatste bijdragen zullen (bescheiden) worden beloond en, evenals niet-geplaatste, na enige tijd worden teruggezonden aan de afzender, indien naam en adres duidelijk zijn vermeld. Bijdragen sturen naar ons (nieuwe!) adres:

Redactie EGO, Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist.

Een leerzame lezing

Het was een goed idee van de Koninklijke Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap om de Westduitse minister van defensie uit te nodigen om te spreken over Nederland en Duitsland in de Nato. Dr. Hans Apel had aan deze uitnodiging gevolg gegeven echter op voorwaarde, dat hij de voordracht mocht houden na de verkiezingen, want hij wilde die niet beïnvloeden. Een bewijs van bescheidenheid?

Kosten

De lezing verliep volgens het geëigende patroon. Met forse streken werd de Sovjet-Unie in donkere kleuren afgeschilderd. Tegen deze duistere macht moest wel iets gedaan worden en dat zou ongetwijfeld geld kosten.

Tot mijn grote genoegen werd de oplossing van dit probleem dit keer niet gevonden in besnoeiing op de sociale uitgaven; de zwakken in de samenleving mochten er niet de dupe van worden.

Moeilijker werd het bij de volgende uitgave waarop niet bezuinigd mocht worden, namelijk die van ontwikkelingshulp. Nu behoeven wij van de Duitse ontwikkelingshulp en in het algemeen van de hulp aan derde landen door de Bondsrepubliek Duitsland niet onder de indruk te zijn, het

is en blijft zeer bescheiden voor zo'n groot en machtig land. De reden die de minister gaf voor deze toegeevende houding was echter nogal schokkend. Hij zei namelijk: „Verminderen van ontwikkelingshulp is niet aanvaardbaar, want dat zou repercussies uit de derde wereld uitlokken en de bestaande dreiging van de wereldvrede vergroten”.

Ik dacht dat op ontwikkelingshulp niet gekort mag worden, omdat men er in de derde wereld gewoon recht op heeft. Dit is dan wel iets anders.

Kernwapens

De minister deelde in het vervolg van zijn betoog mee, dat op conventioneel gebied geen gelijkwaardigheid zou kunnen worden bereikt, onder meer omdat er geld nodig was voor bovengenoemde doeleinden en

dus bleef de nucleaire bewapening nodig en ook voor deze nucleaire bewapening was machtsverwicht nodig en dus moesten de kernwapens voor middellange afstand in Europa geplaatst worden. Je hoort de bal al rollen.

Nu denk ik, dat er al genoeg geschreven is over de plaatsing van deze middellange afstandswapens. Dat ze niet nodig zijn en dat het niet verantwoord is ze te plaatsen. Dat de plaatsing alleen de Sovjet-Unie dwingt tot een tegenantwoord en dat we met z'n allen in een heilloze spiraal terecht komen. Kortom, geen wapens van dat soort in Europa en zeker niet in Nederland. Ook niet als onderdeel van onderhandelingen. Maar de minister van defensie van de Bondsrepubliek en ik verschillen dus duidelijk van mening en dat is heel aanvaardbaar.

Moeilijker wordt het als de minister gaat praten over de politieke gevolgen van zulk een houding van Nederland.

„Wie niet mee wil werken aan de opstelling van nucleaire wapens mag ook niet meepraten over ontwapening”, hield dr. Apel zijn toehoorders voor.

Niet alleen zie ik het verband niet, maar volgens mijn gevoel is het niet accepteren van nucleaire wapens juist de eerste stap op de weg van ontwapening en dus zou Nederland als eerste moeten meepraten.

Daarnaast zit er een chantage-achtig aspect in deze voorstelling. Als je dit niet doet, mag je dat ook niet. Het ergerlijke is, dat op deze wijze het gewetensconflict het „eerlijk niet kunnen” wordt genegeerd.

Principieel denken is mooi, maar als het de grote machten niet bevalt betekent het: „niet meedoen, dan mond houden, principes of niet”.

Landbouwpolitiek

Maar minister Apel ging nog verder. Het was bijzonder opvallend dat hij in de loop van zijn betoog regelmatig het woord „landbouwpolitiek” bezigde.

Zo'n woord in een voordracht gebruiken kan best passend zijn en in het verhaal thuis horen. Maar de herhaling in het verband van deze lezing deed toch enig ander opzet vermoeden. Ik begreep het niet direct; maar dat is uiteraard ook geen criterium. Maar gelukkig had de Nederlandse minister van defensie het

de eeuwige jachtvelden liggen voortaan in Europa

wel begrepen en gaf hij op zondagmiddag 21 juni voor de AVRO-radio de nodige uitleg.

Het was volgens hem heel duidelijk. In korte trekken zat het zo. Nederland is niet alleen lid van de Nato, maar ook van Europese instellingen en uit het gebruik van het woord „landbouwpolitiek” door dr. Apel moest worden begrepen, dat het best zou kunnen zijn, dat Duitsland in geval Nederland zou weigeren om middellange afstandwapens te plaatsen op zijn beurt zou weigeren om in Europees verband nog gelden te fournieren, die de Nederlandse landbouw ten goede zouden komen. Ik had de indruk dat de Nederlandse minister daar alle begrip voor had en dat hij tevens vond, dat dit een reden temeer was om de wapens te plaatsen.

Zo liggen de kaarten dus; de Nato is een vrij verbond van soevereine staten met het doel de integriteit van West-Europa met militaire middelen te verzekeren, maar als een van de leden bezwaar heeft tegen bepaalde middelen dat grijp je hem in zijn landbouw, zo simpel is dat. Ik ben blij, dat ik moeite had het begrip van de Nederlandse minister van defensie te begrijpen.

Manier van denken

Opvallend was dat de politicus Apel, zulks in tegenstelling tot de algemeen gangbare gedachte op dit gebied, niet uitging van bedoelingen van de potentiële tegenstander, maar van diens militaire mogelijkheden. Dit laatste was tot nu toe het terrein van de militairen, die daarop hun aanbeveling aan de politici baseerden.

„Neen”, zei Apel, „ik heb alleen te maken met ‘capabilities’, ‘intentions’ kunnen wijzigen. ‘Capabilities’ staan vast”.

Het is een manier van denken, alleen vrees ik dat deze manier van denken nu juist een van de redenen is, dat de Sovjet-Unie almaar doorgaat met bewapenen. De Sovjet-Unie kijkt naar de ‘capabilities’ van het Westen – militair, economisch, financieel enzovoort – schrikt dan en bewapent. Hetgeen voor dr. Apel dan weer reden is om zijn lezing te houden. Tenslotte gelieve dr. Apel te bedenken, dat als hij in 1981 nog spreekt over een „geteiltes Deutschland”, in plaats van over het vreedzaam naast elkaar bestaan van twee Duitslanden, namelijk de BRD en de DDR, hij dan zowel mij als de Sovjet-Unie ernstig verschrikt. Bij mij blijft het bij schrikken; de Sovjet-Unie bewapent en wel onmiddellijk.

Jammer

Overigens ben ik van mening, dat het zeer betreurenswaardig is, dat zoveel officieren nog steeds geen lid zijn van de Koninklijke Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap.

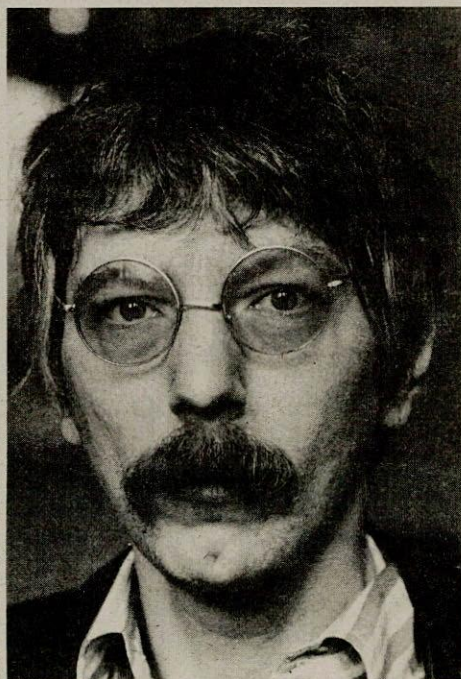
Klassieke grammofoonplaten

D. Scarlatti,
Integrale clavecimbel werken, deel II,
Luciano Sgrizzi, clavecimbel,
Erato ERA – C 9222 (4).

Wanneer je bij mij van voorkeur mag spreken, geldt dat een beetje voor de vertolkingskunst van de op deze platen spelende clavecinist. Historisch verantwoord of niet, voor mij niet zo'n punt. Sgrizzi laat de opeenvolging van het notenbeeld meer dan hartverwarmend leven. Eén componist, acht plaatkanten clavecimbel, niet zelden wordt dat een wat eentonige beleving, bij deze uitvoering echter niet! De vaart, betrokkenheid met elk afzonderlijk muziekstuk, waardoor het soms behoorlijk de pan uitswingt, maken deze 65(!) sonates tot niet alleen maar aanhoren.

Erik Satie,
Vroege pianowerken, deel III,
Reinbert de Leeuw, piano.
Philips 9500881.

Zo'n tien jaar terug had, op een enkeling na, niemand gehoord van de Franse componist Erik Satie (1866–1925). Toen één, hooguit twee verschillende elpees in sommige platenzaken. In aantallen en verschillende uitvoeringen puilen nu de

Adriaan Bijl Reinbert de Leeuw

vroege pianowerken de platenbakken uit. Onbegrijpelijk!! Reinbert de Leeuw, Satie-vertolker bij uitstek, na de voorliggende delen (ook warm aanbevolen), nu het derde deel.

Unieke, mysterieuze muziek, die ook helemaal kan worden aanvoeld zonder de precieze achtergronden te kennen. Echt gaan luisteren!

A. Vivaldi,
„Le Quattro stagioni”
La petite bande, Sigiswald Kuijken,
viool.
RCA (seon) PL 30397.

Van Vivaldi's vier jaargetijden zijn al zo'n twee dozijn verschillende uitvoeringen op de plaat. Een platgewalst pad zo je wilt. Zonder onaardig voor de reeds bestaande te willen zijn, als dit de zoveelste in die rij was geweest had je me er niet over gehoord.

Authentieke instrumenten, historisch verantwoorde interpretatie en een bezielde vertolking. – Kortom, niet de zoveelste in de rij. Geen risicoloze vier jaargetijden van meneer „diepvries”. Een muzikale pizza van een klein ensemble, waarvan elk kwart echt verschillend smaakt (klinkt). Schitterend opnamebeeld!

J. S. Bach,
13 Koraalvoorspelen,
Ewald Kooiman, orgel.
KMK 2007/8 (2).

Het enthousiasme van een orgelgeek die ik ben – wat heet! – dat zal de regelmatige lezer van deze rubriek nog wel merken en dat enthousiasme gaat niet onder stoelen of (kerk)banken.

Zeker niet, wanneer het gaat om Bach en een orgel van Silbermann (bij uitstek „mijn” orgelbouwer) én een organist van formaat als Ewald Kooiman. Het 35 stemmen tellende orgel te Arlesheim (Duitsland), eind 50-er jaren succesvol gerestaureerd door de Fa. Metzler: helderheid, een forse eerlijke toon, wars van elke dogmatische (schabloonachtige) klankopbouw en niet te vergeten, intens muzikaal... De programma-keuze, vertolking en het dóór en dóór „ademende” opnamebeeld maken deze opname tot één van de mooiste in m'n (omvangrijke) verzameling orgelplaten!

Ruud Janssen

Middel of mens . . . ?

De politie-ambtenaar en de organisatie waarin hij werkt

De politie staat in de belangstelling: haar optreden, haar organisatie en sommige van haar mensen. Vanzelfsprekend wordt er ook binnen de politie nagedacht en wanneer je de discussie toetst aan humanistische uitgangspunten, dan lijkt er zich een ontwikkeling voor te doen die humanisten hoop kan geven voor de toekomst.

De politietaak

„De politie heeft tot taak in ondergeschiktheid aan het bevoegde gezag en in overeenstemming met de geldende rechtsregels te zorgen voor een daadwerkelijke handhaving van de rechtsorde en hulp te verlenen aan die dat behoeven”, zo luidt de formele taakformulering voor de politie.

Het bevoegde gezag staat voor de burgemeester en de officier van justitie en in ondergeschiktheid aan hen verricht de politieambtenaar zijn werk. De politie heeft geen formele eigen verantwoordelijkheid!

Traditionele organisatie

Van oudsher lijkt deze ondergeschiktheid een belangrijke rol te hebben gespeeld in de ideologie en opzet van de politie-organisatie. Wanneer je de organisatie kritisch analyseert dan blijkt onder meer het volgende:

- naarmate je verder terugblik in het verleden werd een politieambtenaar meer omringd door regels en voorschriften die tot doel hadden de vrijheid in het nemen van eigen beslissingen te beperken;
- ondergeschiktheid werd door vele „chefs” uitgelegd als „onderdanigheid” en in combinatie met een sterke moralisering vanuit hun machtspositie gaven deze mensen de „lagen” het gevoel tevens menselijk ongelijkwaardig te zijn;
- menselijke pluriformiteit werd ontkend: het uniform diende tevens uniformiteit in denken en doen te suggereren.

Gevolgen voor de politiemensen

Het gevolg hiervan was dat menselijke ontplooiing, menselijke creativiteit en vindingrijkheid eerder werden onderdrukt dan bevorderd: er werd voor je gedacht en je moest alleen maar uitvoeren. Ook het in stand houden van een stevige subcultuur met eigen codes leden afbreuk aan de ontwikkeling van een eigen normbesef. Natuurlijk is het niet zo dat iedere politieambtenaar zo zwart/wit zijn funktions onderging, doch velen

zullen onbewust in negatieve zin zijn beïnvloed, met andere woorden zich te weinig als verantwoordelijkheid dragend mens hebben kunnen ontplooiën. De politiemens was middel; de één meer, de ander minder.

Ontwikkelingen

Onderzoek naar het werk van de politieambtenaar heeft de laatste jaren vooral aangetoond, dat er van „in ondergeschiktheid aan het bevoegd gezag” steeds minder terecht komt. Er werd aangetoond dat de politieambtenaar in zijn dagelijks werk een grote mate van vrijheid en autonomie bezit en dat hij een groot aantal onmiddellijke beslissingen kan nemen die ongecontroleerd blijven. In tegenstelling tot wat de formele taakomschrijving bedoeld heeft, draagt de politieambtenaar dus een grote mate van **eigen** verantwoordelijkheid! Als je dit feitelijke gegevens toetst aan de ideologie van de traditionele politie-organisatie, dan is eenvoudig te konkluderen dat er een spanningsveld is tussen het individuele politie-optreden en de opzet van de organisatie.

Dit gegeven dient tevens de autori-

teiten – die verantwoordelijk zijn voor de politie-organisatie – tot nadenken te stemmen en het ligt voor de hand dat twee wegen ingeslagen kunnen worden:

1: of het bevoegde gezag gaat zich inspannen om meer zeggenschap te krijgen over het individuele politie-optreden (versterking van het middel-zijn).

2: of de uitgangspunten die ten grondslag liggen aan de huidige politie-organisatie worden zodanig herzien, dat het verantwoordelijkheidsbesef van de politiemensen wordt geoptimaliseerd.

De gedachten die bij steeds meer politiemensen leven, lijken de kant op te gaan van de optimalisering van het individuele verantwoordelijkheidsbesef.

Bovendien zal het formeel bevoegde gezag over de politie in een zich pluriform ontwikkelde samenleving slechts in steeds grotere lijnen kunnen aangeven binnen welke kaders de politie haar werk moet verrichten. Dat deze gedachten fundamentele veranderingen tot gevolg zullen hebben voor de politie-organisatie en voor de denkwijze van de mensen die daarin werken zal duidelijk zijn.

Verantwoordelijkheid

De organisatie zal primair het dragen van de eigen verantwoordelijkheid van haar mensen dienen te ondersteunen.

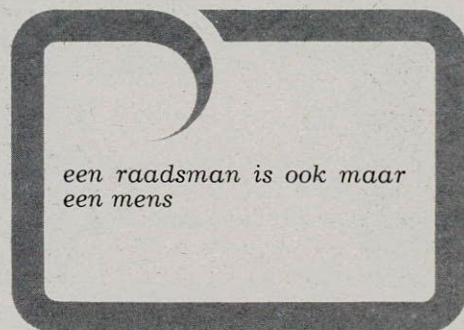
De politie-ambtenaar zal als mens met eigen verantwoordelijkheid in het werk erkend moeten worden: met mogelijkheden, beperkingen en gevoelens. In een uiterst geval zal hij, zelfbewust en gemotiveerd, als middel worden ingezet.

De noodzakelijke veranderingen bij de politie vinden echter niet van de ene op de andere dag plaats. Het is een proces van jaren en met name de ombuiging van het traditionele denken lijkt moeizaam.

Toch is deze verandering van denkwijze (of is het een opvoedings-situatie?) van mensen naar eigen en morele verantwoordelijkheid de meest essentiële verandering, die in ieder geval humanisten zal aanspreken en hoop geeft voor de toekomst.

Geert Schuurman

Hoofd opleiding en vorming aan de Opleidings-school van het Korps Rijkspolitie te Harlingen.

Heavens Gate

Filmgebeurtenis van de eerste orde

„Het is tegenwoordig zo”, zegt regisseur Michael Cimino enigszins bitter in een van de vele interviews die naar aanleiding van zijn miljoenenproduktie 'Heavens Gate' zijn gepubliceerd, „dat er in de Amerikaanse film-business alleen maar over geld wordt gepraat. Hoe moet het produkt er uit zien en wat moet het kosten? Net als in de auto-industrie. Pas op het allerlaatste moment rijst de vraag: wat voor inhoud geven we aan het produkt? Ik denk, dat als je een auto bouwt, dat je dan de motor als uitgangspunt moet nemen. En dat een goed idee de basis van een film moet zijn, en niet allerlei andere elementen.”

Nu heeft Cimino natuurlijk wel makkelijk praten, want het zijn niet zijn eigen miljoenen, maar die van de produktiemaatschappij waar hij mee omspringt. Toch heeft hij natuurlijk gelijk als hij beweert, dat een regisseur zich niet moet laten leiden door de vraag of hij wel binnen zijn budget blijft en of de kassa's straks wel zullen rinkelen, maar uitsluitend door de vraag of er onder zijn handen dat produkt ontstaat dat hem, als kunstenaar, voor ogen staat. Want een regisseur is een kunstenaar, zeker een man als Cimino, die dat al dubbel en dwars bewees met „The

deer hunter”, waarvoor hij vijf Oscars ontving, en die dat mijns inziens opnieuw heeft bewezen met „Heavens Gate”, een film die in Amerika is neergesabeld en die het tijdens zijn tocht door Europa ook niet goed doet.

Er is over deze film al enorm veel gepubliceerd voordat iemand er nog maar een meter van had gezien. Het lijkt of er op de film een vloek rustte: Er was veel tegenslag tijdens de opnamen, de produktiekosten liepen op een krankzinnige manier uit de hand en niemand slaagde erin om dit re-

gisseur Michael Cimino aan het verstand te brengen, toen het nog kon. Wat hem wel aangerekend kan worden is, dat hij in de aanvankelijke versie een film heeft gemaakt die zo lang was, dat geen zinnig mens, hoe bezeten van film ook, die in één keer kon uitzitten. De allereerste versie van Heavens Gate duurde vijftien uur.

Na de eerste geruchten dat de film als een baksteen was gevallen bij de critici, kreeg Cimino in allerijl opdracht van zijn produktiemaatschappij om de film op een wat acceptabeler lengte te snijden. Dit moet voor hem een vreselijke opdracht zijn geweest, want hij wist dat hij de film als kunstwerk hiermee zou aantasten. Maar de maatschappij wilde redden wat er nog te redden viel, en zo dook Cimino toch de montagekamer in en bracht de film terug tot eerst drie, later nog weer ruim twee uur.

Wat wij hier in Europa te zien hebben gekregen is dus eigenlijk niet de film „Heavens Gate”, maar een serie fragmenten uit die film, min of meer logisch achter elkaar gezet, zodat er wel iets van een lijn in het verhaal te ontdekken valt, maar geen gaaf, afgewerkt, uitgebalanceerd geheel, zoals Cimino het oorspronkelijk had afgeleverd.

Wat overgebleven is, is evenwel in mijn ogen toch van een zo overwelldigende schoonheid, dat ik vind dat elke film liefhebber de kans zou moe-

in 't kort

ten krijgen, in een filmhuis, via een speciaal televisienet of waar dan ook, de vijftienhalf uur er voor uit te trekken en de film in zijn geheel te zien, desnoods in afleveringen. Karakter, die nu niet uit de verf komen doordat ze gewoon niet vaak genoeg in beeld zijn, krijgen dan gestalte, achtergronden worden meer uitgediept, het brok Amerikaanse geschiedenis dat in de film aan de orde komt, krijgt dan vollediger vorm.

„Heavens Gate” speelt in het westen van Amerika van 1890 en handelt over de enorme moeilijkheden en tegenwerking die immigranten, in dit geval voornamelijk Oost-Europeanen, te verwerken krijgen wanneer zij zich in dat veelbelovende land willen vestigen, er een stuk land willen veroveren en er hun wortels willen ingraven. Een afschuwelijke rol heeft in dit proces de regering gespeeld, die de immigranten alle kansen ontnam en ze zelfs met militair geweld liet bestrijden, omdat de mensen, wanhopig van honger en uitzichtloos, zich vergrepen aan het vee van de oorspronkelijke bewoners.

Kris Kristoffers speelt de sheriff die de rechteloosheid van de immigranten beseft en aan hun kant staat. Sam Waterston speelt de vertegenwoordiger van de federale regering, Isabelle Huppert is de prostituee op wie Kristoffers verliefd is. Verder zitten er mooie rollen in van Christopher Walken, die we ook uit „The deer hunter” kennen, en van Jeff Bridges en John Hurt.

De details van de film zijn tot in perfectie uitgewerkt en er zitten scenes in, grote massale gebeurtenissen, die zo weergaloos mooi zijn om naar te kijken, dat ik de film toch nog breed voor u hebt uitgemeten, al is hij al een poosje in ons land in roulatie, omdat ik er toch zoveel mogelijk mensen heen zou willen hebben. Ik hoop niet dat de reacties in eigen land tot gevolg zullen hebben, dat Michael Cimino in de toekomst in zijn mogelijkheden beperkt zal worden. Laat zo'n man nou zijn gang maar gaan, al kost het wat meer dan gepland was. Maak dan maar wat minder walgelijke horrorfilms of onzinnige science-fictionverhalen. Maar ja, die houden de boel waarschijnlijk juist een beetje in evenwicht, hoe erg het voor de werkelijke film liefhebber ook is om dat feit te moeten erkennen.

Leo van Opzeeland

Alec Guinness en Ricky Schröder als de grootvader en zijn goede kleinzoon in „Little Lord Fauntleroy”

Een sentimentele draak, die je toch met heel veel genoegen zit te bekijken, is **Little Lord Fauntleroy** van Jack Gold geworden. Een beroemd verhaal van een arme Amerikaanse jongen van goede afkomst, die bij zijn rijke grootvader in Engeland wordt opgevoed om later diens opvolger te worden. De grootvader is een isegrim, maar zijn oud, versteend hart wordt ontdooid door de goedheid van zijn kleinzoon en zo breken er voor alle betrokkenen, ook de arme horigen van de grootvader, betere tijden aan. Voor de rol van de grootvader slaagde producer Norman Rosemont erin Alec Guinness aan te trekken, en hij had geen betere keus kunnen maken. De kleine jongen wordt werkelijk heel knap gespeeld door Ricky Schröder, een jongetje dat ik nog niet kende, maar dat zijn sporen op het witte doek al verdiend schijnt te hebben. Hoe onwaarschijnlijk het ook lijkt, u zult het gevoel hebben dat u een dierbaar boek van vroeger leest, of nog beter voorgelezen krijgt, als u de film gaat zien.

Fontamara van de Italiaanse regisseur Carlo Lizzani vertelt de geschiedenis van een klein dorp, dat rond het jaar 1930 de eerste tekenen van het opkomend fascisme begint te onderkennen. De bevolking komt, onder leiding van een op de voorgrond tredende leidersfiguur in opstand. De leider laat weliswaar het leven bij zijn pogingen om via on-

dergronds verzet in Rome iets aan de situatie te doen, maar zijn nagedachtenis inspireert de bevolking van Fontamara om de vuist te heffen tegen het opkomend fascistisch regime, al haalde dat op den duur ook weinig uit. Een sobere film, knap en afstandelijk verteld. Moet u wel even zien.

Alleen mensen die alles en alles over de Beatles en hun verdere stappen willen blijven volgen, zou ik naar **Caveman** willen sturen. Ringo Starr, die de hoofdrol speelt, heeft hier eigenlijk niet meer gedaan dan een grappe uitgehaald: een uitermate simpel verhaal over grotbewoners, met strijd om een mooie vrouw en de uitvinding van het wiel en het vuur er tussendoor gestrooid als krenten. Echt helemaal niks, maar vast met een heleboel plezier en slappe lach in elkaar gezet. Bekijk het maar.

Veel meer de moeite waard is **American Pop**, een geheel getekende film (en hoe!) van Ralph Bashki over vier generaties immigranten, die hun stempel drukken op de Amerikaanse muziek door de jaren heen. Ontroerend gemaakt: de tranen schieten je in de ogen als er één van de hoofdpersonen sneuvelt op een laffe ma-

Ralph Bashki, maker van „American Pop”, met één van zijn figuren op de achtergrond.

nier, en je hart krimpt in elkaar als je zijn zoon langzaam maar zeker aan drugs ten onder ziet gaan. Bijzonder veel vaart, ontzettend veel goeie muziek natuurlijk, en een heel gedegen kennis van het muziekverloop van de afgelopen vijftig jaar maken de film tot iets voor de liefhebber.

L.v.O.

kernwapen: dat schrijdt ten hemel

„Modernisering” van „tactische” kernwapens

„In de jaren vijftig en zestig hebben wij enige duizenden atoomwapens in Europa opgesteld. Eerlijk gezegd hadden wij geen erg duidelijk idee over de vraag wat we er mee moesten doen, maar ik weet zeker dat de Russische inlichtingendienst wel het een of ander doel voor deze wapens heeft bedacht.”

Deze opmerking over de stationering van tactische kernwapens in Europa maakte Henry Kissinger in zijn redevoering bij het 30-jarig jubileum van de NAVO op 1 september 1979 in Brussel. De onduidelijkheid over de vraag naar de functie van de tactische kernwapens in Europa komt voort uit volstrekt tegengestelde politieke oogmerken, die aan beide kanten van de Atlantische Oceaan aan de stationering ervan worden verbonden.

Europese en Amerikaanse belangen tegengesteld

Voor de regeringen van de Europese NAVO-landen dienen de kernwapens als een symbool voor de Amerikaanse betrokkenheid bij de West-Europese defensie, en als een blijk van het Europese deelgenootschap in de Amerikaanse nucleaire strategie. Zij zien de tactische kernwapens als de koppeling tussen de NAVO-strijdkrachten in Europa en de massale vernietigingsmiddelen van de Verenigde Staten. Door de inzet van tactische wapens zou automatisch de strategische Amerikaanse kernmacht in stelling worden gebracht, hetgeen borg staat voor een ultieme afschrikking tegen de Sovjet-Unie. „Om het ontactisch te zeggen, hoopt iedere Europeaan uiteraard in de eerste plaats een kernoorlog te voorkomen, maar in de tweede plaats, als er dan toch een kernoorlog moet komen, dat deze over hun hoofden heen wordt uitgevochten door de strategische wapens van de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie”, aldus Kissinger in dezelfde toespraak.

De Amerikanen daarentegen hechten aan de stationering van de tactische kernwapens in Europa juist een tegengesteld belang. Voor hen is het een middel om aan een intercontinentale slagwisseling met de Sovjet-Unie te ontkomen, en indien een kernoorlog onontkoombaar zou zijn geworden deze te laten uitvechten in de oude wereld, op het Europese continent. Dit is de theorie van de „bepaalde” atoomoorlog.

Zinloos

Kissinger zei in Brussel: „Niemand bestrijdt meer dat in de jaren tachtig, misschien vandaag al, maar zeker in de jaren tachtig, de Verenigde Staten niet meer in de strategische positie zijn om een Russische tegenaanval tegen de Verenigde Staten tot een aanvaardbaar niveau te beperken.

Men kan inderdaad stellen dat de Verenigde Staten niet in de omstandigheden verkeren waarin een aanval op de strategische wapens van de Sovjet-Unie militair gezien enige zin heeft”.

Doordat beide over onkwetsbare wapens beschikken, waarmee zij elkaar vele malen totaal kunnen vernietigen, houden de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten elkaar gevangen in een „evenwicht van de vrees”. Elke nucleaire aanval van de een op de ander heeft militair gezien geen enkele zin, omdat zo’n aanval per saldo gelijk staat aan zelfvernietiging, ofwel gelijk staat aan het over zich afroepen van volkerenmoord op grote schaal. In dit licht bezien is het aanhoudende gecijfer over aantallen megatonnen en megadoden in termen van het „afschrikkingsevenwicht” een zinloze bezigheid.

Niettemin is de discussie over de plaatsing van kruisraketten en Pershing-2-raketten tot nog toe voornamelijk gevoerd in het perspectief van de militaire krachtverhoudingen tussen Oost en West. Het begrip „modernisering” wekt de indruk, dat het slechts zou gaan om een aanpassing aan een nieuwe situatie met als doel het herstel van de vroegere toestand, d.w.z. het evenwicht in de kernbewapening tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie. De supermachten beschuldigen elkaar eensgelijk van het verstoren van het nucleaire evenwicht, wat de opstelling van nieuwe wapensystemen, de „modernisering”, zou rechtvaardigen.

De modernste der modernisering heeft echter niet zozeer betrekking op het globale evenwicht. Het gaat om een specifiek Europese bewapeningsspiraal. Het begrip modernisering versluiert de grondige wijziging die de relatie tussen de Verenigde Staten en West-Europa in de nabije toekomst zal ondergaan. Het begrip dekt het ontstaan toe van een afzonderlijke Euronucleaire balans die is losgekoppeld van het wereldomvattende afschrikkingsevenwicht van de supermachten. De „modernisering” wijst de weg naar een verzelfstandiging van de Europese kernbewapening.

Verklaring inzake „modernisering” van kernwapens

Het tweejaarlijks congres van het Humanistisch Verbond, op 16 en 17 mei 1981 bijeen te Apeldoorn,

overwegende dat:

- congres en hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond in mei 1979 hun verontrusting uitspraken over het stijgend vermogen van de mensheid om zichzelf te vernietigen en dat m.n. de kernbewapening zich tegen het voortbestaan van mens en wereld dreigt te keren;
- als gevolg van die uitspraak en de daarop gevolgde brede discussie in de plaatselijke HV-gemeenschappen de Verbandsraad op 13 september 1980 een verklaring heeft uitgegeven, waarin het bezit zowel als het gebruik van kernwapens ethisch onaanvaardbaar wordt geacht;
- in die verklaring onder punt 25 het volgende wordt gesteld: „Het ethisch oordeel over de kernwapens als zodanig biedt een basis van waaruit getracht moet worden de verdere opmars en verspreiding van kernwapens te stoppen en een begin te maken met het terugdringen van deze wapens”;

verklaart dat een eventuele plaatsing van middellange afstandraketten weer een stap is op de weg naar een verdere verspreiding van kernwapens; doet een beroep op alle bij de bewapeningswedloop betrokken partijen eenzijdig stappen tot ontwapening te zetten; en draagt het hoofdbestuur op dit standpunt aan regering en parlement mee te delen opdat zij bij hun besluitvorming hiermede rekening houden.

Een sleutelrol in deze ontwikkeling wordt vervuld door de kruisraket. De politieke betekenis van de stationering van dit wapen is aan het licht gekomen na het bekend worden van een reeks technische gebreken. Op een vraag van de Algemene Rekenkamer van het Amerikaanse Congres of de plaatsing van technisch onvolkomen wapens geen geldverspilling is, antwoordde het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken dat de Rekenkamer „onvoldoende de nadruk legt op het belang van de unanieme beslissing van de NAVO-ministers om hun nucleaire theaterwapens te moderniseren na aanhoudende inspanning om een dergelijk besluit te bewerkstelligen. Het ministerie van buitenlandse zaken is van mening dat deze beslissing, met als resultaat het doordrukken van de modernisering, ervoor heeft gezorgd dat de Sovjets naar de onderhandelingsstafel in Genève zijn gebracht”.

In plaats van kritische vragen over de betrouwbaarheid van het nieuwe wapen moet de Rekenkamer „het succes van de inspanningen van de NAVO op het gebied van de nucleaire theaterwapens voor de lange afstand waarderen door de aandacht te richten op de politieke en strategische betekenis van de beslissing van 12 december 1979 en van de vastbeslotenheid van de NAVO dit besluit uit te voeren”, schreef het ministerie in een brief aan de Rekenkamer. Het ministerie zegt dat de Rekenkamer „het feit over het hoofd heeft gezien dat het bondgenootschap met het besluit van 12 december 1979 een belangrijke politieke en strategische daad heeft gesteld. Het is van wezenlijk belang de motieven van dit besluit te benadrukken”. De politieke kwestie van de kernwapenmodernisering is belangrijker dan de militaire vraag of de nieuwe wapens metterdaad een tegenwicht bieden tegen de Sovjet-wapens. Om zijn politieke rol te vervullen, d.w.z. de Russen naar de onderhandelingsstafel in Genève brengen voor afzonderlijke Euro-strategische besprekingen, hoeft het wapen niet te werken, luidt de redenering.

500 Hiroshima's

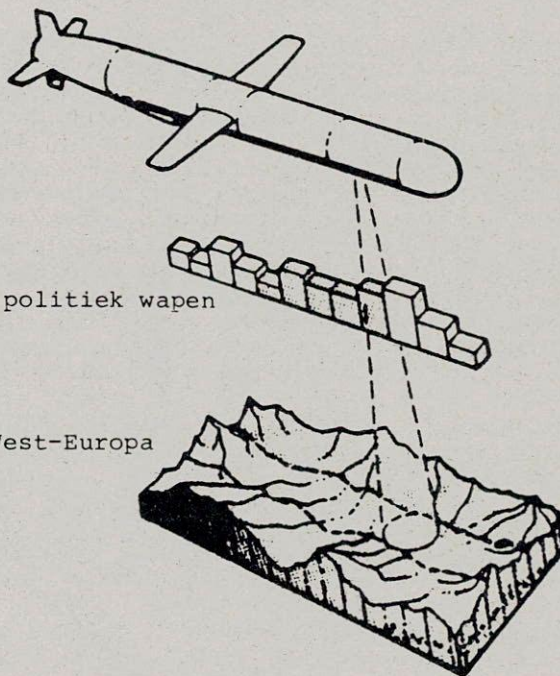
Bovendien heeft de kruisraket de naam een tactisch gevechtsinstrument te zijn tegen de wapens van de tegenstander, maar in feite is het een grof vernietigingsmiddel tegen diens infrastructuur. Het is een onbemande bommenwerper, die de taak overneemt van de veel nauwkeuriger opererende bemande vliegtuigen, die in de nabije toekomst aan te grote risico's bloot staan door de technische verbetering van de luchtafweer. De lading van de kruisraket bedraagt 150 à 200 kiloton. Met vier tegelijk zijn ze geïnstalleerd op een mobiele lanceerinstallatie, die dus een vernietigingskracht bij zich draagt van 600 tot 800 kiloton. Dat is 40 à 60 keer

POKEREN OM EUROPA

De kruisraket een politiek wapen

voor de nucleaire

machtvorming van West-Europa

DOSSCHRIFT 12

STUDIECENTRUM VOOR VREDESVRAAGSTUKKEN

zwaarder dan de bom die Hiroshima verwoestte.

In Nederland moeten er twaalf van dergelijke lanceerinstallaties komen, die rondrijden in een straal tot 160 kilometer rond in het land verspreide bases. Omdat de twaalf in zijn land meer dan 500 Hiroshima's kunnen veroorzaken, zijn deze installaties voor de tegenstander een primair doelwit voor een nucleaire aanval. In het kleine dichtbevolkte Nederland zijn de kruisraketten dus de waarborg dat het hele volk onder het atoomvuur komt te liggen.

De Tomahawk-kruisraket met een reikwijdte van meer dan tweeduizend kilometer is uitsluitend bestemd voor onbewegelijke massieve doelen. De mobiele lanceerinstallaties van Russische raketten, of andere bewegelijke militaire doelen zal hij nooit kunnen raken, omdat deze uit het voorgeprogrammeerde doelgebied zijn verplaatst voordat het traag vliegende projectiel eraan komt.

In plaats van de „modernisering” van de „tactische” kernwapens kan men daarom beter spreken over de introductie van Euro-strategische

kernwapens. Daarmee is duidelijk aangegeven dat het gaat om een nieuwe, gevaarlijker ronde in de kernwapenwedloop, en om de introductie van een nieuwe haard van instabiliteit in Europa.

Gerard Metselaar

De schrijver van bovenstaand artikel, Gerard Metselaar, is wetenschappelijk medewerker van de Vakgroep Internationale Betrekkingen aan de K.U. Nijmegen, en was tot 1 april 1981 redacteur buitenland van het NRC-Handelsblad. Uitvoerder wordt door hem ingegaan op deze problematiek in de brochure „Pokeren om Europa” (74 blz.), die als Dosschrift 12 verscheen bij het Studiecentrum voor Vredesvraagstukken. „Pokeren om Europa” is voor f 5,- te bestellen bij het Studiecentrum voor Vredesvraagstukken, Bijleveldsingel 70, 6524 AE Nijmegen, tel. 080 - 515687/513079.

tussenbeide: 't zal Europa nog lang heugen

Vredesopvoeding

Dr. Steven Derksen was één van de specialisten, die onlangs in het Zwitserse Morges was uitgenodigd door de Unesco en de Wereldfederatie van Lerarenorganisaties om een leer- en werkplan voor vredesopvoeding op te stellen, dat algemeen bruikbaar is. De andere deelnemers aan deze Unesco-bijeenkomst waren afkomstig uit Brazilië, Frankrijk, Oost- en West-Duitsland, Joegoslavië, de Sovjet-Unie, de Verenigde Staten, Nieuw-Zeeland, Nigeria, Senegal, Japan en Guyana. Bovendien is van Derksen zojuist een boek verschenen over hetzelfde onderwerp. Voldoende aanleiding voor EGO in haar vredesweeknummer een gesprekje met deze deskundige op te nemen. Overigens is Steven Derksen voor de vaste EGO-lezers geen onbekende. In 1980 schreef hij nog een zestal artikelen onder de titel „Opvoeden tot volwassenheid”. Geruime tijd geleden verscheen zijn boek „Hoe leren we de vrede?”; enkele jaren geleden promoveerde hij op een proefschrift getiteld „Leren om te overleven”.

De opzet van de Unesco-bijeenkomst in Zwitserland was een leer- en werkplan op te stellen over vredesopvoeding. Lukte dat met zo'n uiteenlopend gezelschap?

Uiteindelijk is het een inventarisatie-bijeenkomst geworden. We hebben geprobeerd te verzamelen wat er zoal op dit gebied in de wereld gebeurt, wat er aan de orde is en welke mogelijkheden er op dit punt zijn. De daar aanwezige 14 specialisten kwamen uit alle delen van de wereld, maar een van de meest opvallende punten was juist dat er zo'n grote overeenstemming was t.a.v. de noodzaak van vredesopvoeding.

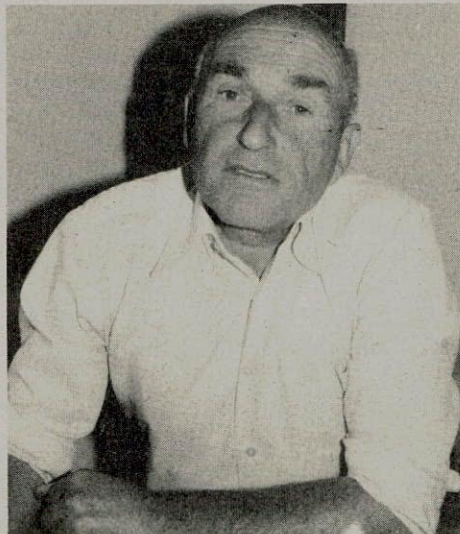
Heeft de bijeenkomst konkreet resultaat opgeleverd?

Er is erg effectief gewerkt en weinig in de ruimte gekletst. Zodoende is er heel wat op papier gekomen. De resultaten gaan naar Parijs (het hoofdkantoor van de Unesco. W.H.) Daarna krijgt ieder land dat aangesloten is het verslag, met het verzoek nu eindelijk eens ernst te gaan maken met de aanbevelingen, die enige tijd geleden in Helsinki zijn gedaan, om in elk geval in de onderwijsersopleiding en de lerarenopleiding plaats in te ruimen voor de vredesopvoeding.

Hoe is de situatie in Nederland?

In Nederland zijn we daar al mee bezig en in het programma voor de nieuwe basisschool wordt het woord vredesopvoeding nu genoemd. Dan zal binnen het kader van het vak wereldoriëntatie ook iets aan vredesonderwijs gedaan gaan worden. En ook m.b.t. de onderwijsersopleiding is momenteel een commissie bezig een soort van program uit te werken, dat straks in die nieuwe opleiding verwerkt zal gaan worden.

De gedachte dat vrede een voorwaarde is voor het voortbestaan was bij alle deelnemers aanwezig?

Allen hadden de overtuiging dat de noodzaak van een ander denken in onderwijskringen begint door te dringen. Dus over de noodzaak hoefden we in Zwitserland niet te praten. De stemming was veeleer: laten we nu maar eens bekijken hoe we verder kunnen komen.

U klinkt optimistisch?

Ja, dat is ook zo. Als ik alles nog eens op een rijtje zet, dan zeg ik toch dat er iets van een wereldbesef aan het ontwikkelen is, dat tegen de gevestigde politieke tegenstellingen ingaat en eigenlijk ook ingaat tegen de gevestigde politieke machten. Nee, ik kan niet anders zeggen dan dat dat besef toch groeiende is. Iemand zei op een gegeven moment: „Verdorie waar zijn we in vredesnaam mee bezig, want als er één atoombom valt dan is al wat we op het ogenblik aan het doen zijn voor niets geweest”. Ogenblikkelijk kwam het antwoord: „Maar juist daarom zitten we hier!” Nou dat bedoel ik nu met dat besef van: We zitten samen in één schuit en, hoe verschillend we ook denken,

we moeten vóór alles zien deze schuit drijvende te houden.

Vreedzaam naast elkaar leven is kennelijk nog wel mogelijk?

Ja zeker, dat behoort stellig tot de mogelijkheden. Het is mogelijk de barrières, die angst en onzekerheid bij mensen oproepen, af te breken. Dat zou o.a. tot een vermindering van de bewapeningswedloop kunnen leiden. Want deze bewapeningswedloop heeft behalve materiële oorzaken ook allerlei denkbeeldige achtergronden, zoals bijv. de angst voor de ander, die ook niet reëel zijn. Die vaak zijn afgestemd op wat de ander **mogelijkerwijze** zal doen, in plaats van wat die ander **waarschijnlijk** zal doen. Door te werken aan een verandering in het denken van de mens kun je invloed op de politiek uitoefenen. Die twee staan natuurlijk nooit los van elkaar en zo kun je een verandering in het vriend-vijand-denken bewerkstelligen.

Dat lijkt mij toch iets van lange adem. Hebben we die tijd nog wel?

Er zijn geweldige gevaren, groter dan ze ooit geweest zijn, maar ik meen dat daardoor juist ook de kans op veranderingen groter is dan normaal. Op het ogenblik verandert er in één jaar, ook in het denken van mensen, veel meer dan vroeger in bijna honderd jaar. Het hangt er maar van af in welke richting dat denken van mensen verandert. Het proces zie ik overal plaatsvinden. Overal is er een wezenlijk gemeend verlangen naar vrede en ook naar het overbruggen van tegenstellingen aanwezig.

U bent hoopvol teruggekeerd?

Ja zeker, het heeft inspirerend op mij gewerkt, maar ook op de andere deelnemers.

Tenslotte over uw nieuwe boek „Wapenen voor de vrede”. Worden daarin nog nieuwe zaken aangeroerd?

De onderwerpen uit de eerste twee boeken heb ik inderdaad aangevuld met een aantal nieuwe gedachten. Behalve met de school en het gezin, heb ik me in dit boek ook bijv. bezig gehouden met de massamedia. Wat de school aangaat heb ik me ook met de praktijk bemoeid.

Wat de opvoeding van de ouders betreft ben ik er vanuit gegaan, dat is mijn ervaring, dat er juist in de kring van de ouders, en dan speciaal bij de moeders, grote belangstelling bestaat voor de vraag hoe kunnen we onze kinderen zo opvoeden, dat de kans op vrede wordt vergroot en dat ook weer internationaal gezien. Je ziet overal organisaties van ouders en vrouwen optreden, die zich bezig houden met deze problematiek. Juist daarom heb ik geprobeerd de mensen op dit punt een handreiking te doen.

Wim Heij

Dr. S. C. Derksen, *Wapenen voor de vrede*, 1981
Uitg. Thieme Zutphen. Prijs f 27,50.

Oorlog zonder einde

In augustus 1980 werd de presidentiële order nummer 59 in de V.S. bekend gemaakt. Hierin werd de counter-city strategie, waarbij de kernwapens tegen de steden van de tegenstander zijn gericht, vervangen door een counter-force strategie, waarbij de kernwapens vooral gericht zijn op militaire doelen van de vijand. In deze laatste strategie ligt de verwachting besloten, dat het mogelijk is om gedurende langere tijd een beperkte nukleaire oorlog te voeren. De verandering was het resultaat van jarenlange discussies binnen de Amerikaanse militaire en politieke leiding en vormt de weerslag van de technologische ontwikkeling op het gebied van de kernbewapening, met name de toeneemende nauwkeurigheid, waarmee kernkoppen hun doel kunnen treffen.

Deze samenhang tussen strategische doktrine en wapentechnologie beoogt Rik Coolsaet in zijn boek „Oorlog zonder einde”, de Amerikaanse militaire doctrine sinds 1945” aan te geven. In zijn inleiding wijst hij de officieel gangbare opvatting over de oorzaken van bewapening af. In deze opvatting wordt de eigen bewapening gerechtvaardigd door te verwijzen naar de defensie-inspanningen van de tegenstander. Coolsaet meent, dat wapenprogramma's niet gelijk lopen met de ontwikkeling van strategische concepten. De ontwikkeling van de wapens gaat vooraf aan de ontwikkeling van de strategische concepten. Dit betekent voor Coolsaet, dat er andere factoren zijn, die de bewapening veroorzaken, dan het reageren op de al dan niet denkbeeldige vijand. Coolsaet: „Het blijkt, dat er een onafhankelijk proces aan de gang is – onafhankelijk van de beslissingen van de politici, militairen en industriëlen: technologie.” (p. 7) Hij vervolgt: „Technologie bepaalt welke wapens worden aangemaakt, en de rechtvaardiging waarom die wapens er zijn wordt daarop verschaft door de Amerikaanse militaire doctrine.”

Mijn voornaamste kritiek op Coolsaet is, dat hij de verklaring van de bewapendingsdynamiek in de Verenigde Staten reduceert tot slechts één faktor, namelijk technologie. Als complex verschijnsel dient bewape-

ning echter vanuit een complex van factoren verklaard te worden, die zowel betrekking hebben op de interne situatie in een land als op de internationale politiek. Wanneer Coolsaet de ontwikkeling van de Amerikaanse bewapening na de tweede wereldoorlog beschrijft, blijkt zijn theoretisch uitgangspunt ook niet houdbaar. Zonder daaraan konklusies te verbinden voor zijn theoretisch uitgangspunt, wijst hij regelmatig op de concurrentie van de Amerikaanse strijdmachtonderdelen (bijv. p. 26-28, 30) en het gelobby van belangengroepen (p. 32, 89-99) als oorzaak van verhoogde bewapeningsinspanningen.

Dit neemt niet weg, dat de wapentechnologische ontwikkeling wel de gelijk van invloed is op de ontwikkeling van militaire strategieën, en vaak zelfs bepalend. In hoofdstuk 1 en 2 beschrijft Coolsaet hoe de atoombom ontwikkeld en ingevoerd wordt zonder de aanwezigheid van een militaire strategie, die rekening hield met een dergelijk massavernietigingswapen. Geleidelijk aan ontwikkelde zich een strategie, die aangaf welke functies het atoomwapen zou kunnen vervullen. De doctrine van de massale vergelding (1954) was de eerste strategie, waarin het atoomwapen ingevoegd was. Volgens deze doctrine zou elke vorm van agressie van de kant van de Sovjet-Unie met massale inzet van kernwapens beantwoord worden. Al spoedig werd deze doctrine bekritiseerd wegens de ongeloofwaardigheid ervan. De tegenstanders eisten een versterking van de conventionele strijdkrachten, die beter inzetbaar zou zijn (hoofdstuk 3). Sinds de crisis rond Iran en Afghanistan wordt de noodzaak daarvan weer met nadruk herhaald (hoofdstuk 7).

De kritiek op de doctrine van de massale vergelding kwam het eerst van de kant van de luchtmacht, die sinds de invoering van het atoomwapen zijn overheersende positie binnen de Amerikaanse strijdkrachten aan de luchtmacht verloren had. De regering Kennedy nam deze kritiek ter harte. In 1962 werd de doctrine van de massale vergelding vervangen door de strategie van het aangepaste antwoord. Coolsaet geeft voor deze verandering twee oorzaken. Ten eerste de erkenning, dat de monopoliepositie van de V.S. op het gebied van de kernwapens door de Sovjet-Unie was doorbroken. Ten tweede het dekolonisatieproces in de derde wereld: om deze militaire uitdaging te kunnen beantwoorden diende een sterke conventionele strijdkracht opgebouwd te worden, aldus de politieke en militaire leiders van de V.S.

Aanpassing van de doctrine gebeurde in dit geval dus niet op basis van een veranderde wapentechnologie, maar als gevolg van een veranderde internationale situatie. Coolsaet

VREDE

voor Wim Hazen

Na Vietnam is acht jaar niets gehoord over wapens daar toegepast in geslaagde proeven

**De fabriek bestaat nog wel maar produceert rijwielonderdelen
De Amerikaanse kerken hebben hun aandelen vastgehouden**

**Switchen naar fragmentatiebommen is geen kunst
Kunst is dat niemand erover schrijft**

Albert Jan Govers

Overgenomen uit De Gids, 144e jrg., nr. 4, 1981.

maakt echter wel duidelijk, dat McNamara, de minister van defensie onder president Kennedy, de counter-force strategie nog afwees, omdat hij de raketten toen nog niet nauwkeurig genoeg vond. Als gevolg echter van vooral de „elektronische revolutie” werd de discussie over de counter-force optie in het begin van de jaren zeventig heropend, wat uiteindelijk leidde tot de officiële bekrachtiging ervan door president Carter (hoofdstuk 4).

Om de ontwikkeling van de militaire doctrine tegen de achtergrond van de technologische ontwikkeling te kunnen beschrijven, heeft Coolsaet veel aandacht besteed aan de ontwikkeling en produktie van nieuwe wapensystemen. Jammer is echter, dat dit weinig gestructureerd gebeurt. De militaire doctrine zelf wordt niet erg diepgaand besproken. Het boek geeft echter wel een algemeen overzicht van de wapen- en doctrine-ontwikkeling van de Verenigde Staten, tot zelfs de recente counter-force doctrine van Carter.

Herman Fontein

(medewerker Studiecentrum voor Vredesvraagstukken, Nijmegen)

Oorlog zonder einde is te bestellen bij Mase-reelfonds, Gent 1980 (verspreiding voor Nederland: Ekologische Uitgeverij, Amsterdam).

GV: houd er de moed maar in

JAN SLUIJTERS

De voornamen van de schilder Jan Sluijters zijn Johannes Carolus Bernardus, zuidelijker kan het haast niet. Hij werd dan ook geboren op 17 december 1881 in 's-Hertogenbosch. Er is dus alle reden voor om hem in 1981, honderd jaar nadat hij het levenslicht aanschouwde, te herdenken. Dat gebeurt dan ook. In de eerste plaats door twee grote tentoonstellingen. De eerste vond plaats in de maanden juni en juli in het Noordbrabants Museum in 's-Hertogenbosch en de tweede is te zien in het Frans Halsmuseum te Haarlem en wel van 15 augustus tot 27 september. Jan Juffermans en Noortje Bakker schreven een prachtig boek over deze ras-schilder, dat bij de uitgeverij Tableau verscheen.

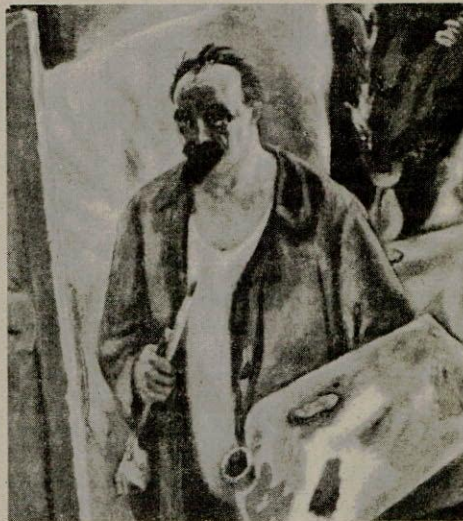
Jeugd

Jan Sluijters was voor schilderen in de wieg gelegd. Voor zover zijn herinnering reikte had hij altijd geschilderd en getekend. Dat tekenen en schilderen werd door zijn ouders, zoveel het in hun vermogen lag, van harte gestimuleerd. Ze vonden dat vanzelfsprekend. Vader was houtgraveur en verzorgde illustraties

voor catalogussen.

Als deze aan het werk was, dan zat de kleine Jan vaak bij hem en tekende hem na. Allerlei voorwerpen werden Sluijters sr. thuisgezonden, waarvan houtgravures gemaakt moesten worden.

Zo was er ook eens een nikkelen schenkkkan, die Jan met heel veel zorg had nagetekend. „Mijn vader vond (zo schrijft Jan Sluijters) dat

Zelfportret

Liesje is jarig (1929)

het goed gelukt was en toen kort daarop de opdrachtgever bij ons kwam om te zien of het werk gereed was, toonde mijn vader vol trots de tekening die ik gemaakt had. De mijnheer was daar zo verrukt van, dat hij persé wilde dat de tekening als zink-cliché in zijn catalogus zou komen. Mijn vader vond dat best en ik kreeg een kleur van blijdschap. Zo maar afgedrukt te worden! Maar toen kwam die mijnheer heel dicht bij me staan en zei: „Zie je ventje, ik vind die tekening wel mooi, maar hij is nog niet af. Je naam staat er nog niet onder.” Toen werd ik nog roder, want ik moest stamelend bekennen, dat ik nog geen schrijven geleerd had. „Hoe oud ben je dan”, werd me gevraagd. „Bijna 7 jaar”, was het antwoord. Mijn vader redde de situatie door mijn naam op een stukje papier te schrijven. Die letters na te tekenen was een klein kunstje en zo was mijn eerste werk tot stand gekomen, dat praktisch nut had.”

In 1893 verhuisde de familie naar Amsterdam. De werken van Rembrandt en Frans Hals in het Rijksmuseum deden Sluijters jr. niet veel. Maar een zeestuk van Mesdag deed Jan kreten van bewondering slaken.

Opleiding

Na enige jaren de HBS bezocht te hebben ging Sluijters naar de Rijksnormaalschool, waar hij in 1900 de acte MO-tekenen behaalde. In die jaren kon hij als 20-jarige al heel goed zijn brood verdienen met het ontwerpen van boekomslagen en het

Staphorster boerenfamilie (1916)

Parijs

De rest van het jaar bracht Sluijters in Parijs door. In Frankrijks hoofdstad, middelpunt van de moderne kunst, vond Jan Sluijters wat hij zocht. De indrukken die hij opdeed, zouden in de toekomst zijn kunst bepalen. Parijs werd een keerpunt in zijn schildersloopbaan, vooral omdat hij nu in direkt contact kwam met die schilders, wier kunst hem bijzonder boeide.

Sluijters liep over de grote boulevards van Parijs. Hij hing wat rond in bars en dancings, overal vond hij zijn onderwerpen. Op zijn atelier werkte hij zijn schetsen uit en zo ontstonden zijn Nachtcafé, Rue de la Rochefoucault en niet te vergeten het grote doek Bal Tabarin, een volksfeest, vol beweging, licht en kleur. De Franse kunst van de jaren rond 1910 heeft voor Sluijters veel betekend. Maar alles wat hij zag verwerkte hij op zijn eigen manier. In de vernieuwing van de beeldende kunst in ons land heeft hij een grote rol gespeeld. Bij een bepaalde groep of richting sloot hij zich niet aan. Jan Sluijters was een individualist, die een geheel eigen plaats in onze kunst inneemt.

Vervolg op pag. 20

maken van illustraties voor boeken en tijdschriften. In de jaren daarna deed hij dat ook nog om onafhankelijk te zijn van de verkoop van zijn schilderijen.

In het cursusjaar 1901-02 bezocht hij de Rijksakademie waar hij les kreeg van Van der Waij en Allebé. In het voorjaar van 1904 nam hij deel aan de Prix de Rome. Een gegeven uit het Oude Testament, „Elisa wekt het zoontje van de Sunamitische vrouw”, was het onderwerp van een groot doek. Hij won de prijs, die bestond

Joie de peindre (1946)

uit een jaargeld om een studie-verblijf in Rome te kunnen bekostigen. Met de beurs van de Prix de Rome in zijn zak, vertrok Jan Sluijters naar Rome. Hij had het er niet naar zijn zin. Noch het klimaat, noch de Italiaanse kunstschaten konden hem inspireren. Hij vertrok in 1906 naar Spanje. Daar zag hij wel het kleurige volksleven, de dynamiek, het drama, maar er was naar zijn smaak te veel van de Middeleeuwen aanwezig. Hij verbleef er dan ook niet lang.

Portret van dr. F. M. Wibaut, wethouder van Amsterdam (1932)

raket: blik op oneindig

Levensdurf en kracht

Uit het vele wat Sluijters geschilderd heeft, wil ik enkele doeken noemen die steeds weer diepe indruk op mij maken. Dat is het dubbelportret van Twee vrouwen uit de Jordaen uit 1914. Ze zijn groots in hun eenvoud en hun dagelijks bestaan is als het ware in de uitbeelding verwerkt. Enkele jaren later verenigt Sluijters een Staphorster boerenfamilie op een groot doek. De bijzondere tradities van de bewoners van dit afgesloten dorp spreken uit hun houding, uit de gezichten en uit de wijze waarop zij voor ons staan.

Ontroerend zijn de vele kinder- en familieportretten. Regelmatig schilderde Sluijters zijn kinderen, soms met moeder erbij. Liesje is jarig, een vreugdevolle gebeurtenis in het gezin. De stoel is met bloemen versierd, de kleuren zijn fris en helder. Poppen op schoot, een heerlijk portret. Het gezin en de vreugde van het moederschap nemen in Sluijters' werk een voorname plaats in. Een grote begaafdheid toont Sluijters in zijn portretten. Dat van zijn vader is liefdevol geschilderd.

Glorieus is bepaald het doek van Dr. F. M. Wibaut, de Amsterdamse wet-

Twee vrouwen uit de Jordaen (1914)

houder van vóór de oorlog. Zag men ooit een imposanter afbeelding van de „Machtige”, zoals hij genoemd werd? Uit zijn zelfportret, groot en kleurrijk, leert men de schilder volop kennen. Strijdvaardig houdt hij penseel en palet gereed. Alles straalt van levensdurf en kracht. Het leven moet een groot feest voor Jan Sluijters geweest zijn. Zelf heeft hij eens gezegd over de vele portretten, die hij geschilderd heeft: „Ik ben portretschilder. Ben ik dan ook een psycholoog? Ik geloof van wel, maar ik weet het niet zeker. Natuurlijk probeer ik altijd om het wezen van een mens te schilderen. Het uiterlijk komt daarna.”

Als ik de portretten van Sluijters zie, dan denk ik vaak aan de Belgische portrettist Isidoor Opsomer. Ook deze trachtte de ziel te ontdekken van de mens, die hij op het doek bracht. Een keur van landschappen en stillevens behoren eveneens tot het oeuvre van deze onvermoeibare kunstenaar.

Sluijters' vrouwelijke naakten behoren tot zijn beste werken en hebben preutse lieden in ons landje wel eens verontrust. Hij heeft zijn modellen bewonderend en zonder terughouding op het doek gebracht met een gezonde erotiek, gespeend van pikanterieën.

De vreugde van het schilderen

Vlak na de oorlog in 1946 schilderde Jan Sluijters „La joie de peindre”, een doek waarin de schilder de onderwerpen die hem altijd hadden geboid nog weer eens herhaalde. Een liggend naakt, bloemen, een stilleven, een veelkleurige wandversiering. La joie de peindre, de vreugde van het schilderen, het was ook de titel van de tentoonstelling die ter gelegenheid van zijn 70ste verjaardag in 1951 in het Amsterdamse Stedelijk Museum werd gehouden. De kleurrijke reproductie versiert ook het affiche, dat de aandacht vestigt op de beide herdenkingstentoonstellingen van dit jaar.

Jan Sluijters, die in 1957 stierf, beleefde zijn ganse leven de vreugde van het schilderen en van deze vreugde laat hij ons nog altijd genieten.

Jan Kooijman

Eva (1939)

Weekend over seksualiteit en relaties

Voor de derde keer organiseert de homowerkgroep van het Humanistisch Verbond een weekend over seksualiteit en relaties. Het is vooral een ontmoetingsweekend waar plaats is voor gezelligheid en met elkaar praten over een van de volgende acht onderwerpen: de lesbische vrouw, ouders met homoseksuele kinderen, alleen zijn, fantasieën, pedofilie, ouder worden, huwelijk en homofilie, normen en waarden op het gebied van seksualiteit.

Het weekend vindt plaats van vrijdag 25 september 20.00 uur tot zondag 27 september 16.00 uur, in het Utrechtse Buitencentrum te Oldebroek (onder Zwolle). De gehandicapten zijn daar welkom.

De prijs bedraagt f 77,- (inkl. maaltijden). Er is plaats voor maximaal 80 deelnemers en deelnemsters. Voor informatie: HV-homowerkgroep, Postbus 114, 3500 AC Utrecht.

Coornherthuis verhuist naar Zeist!

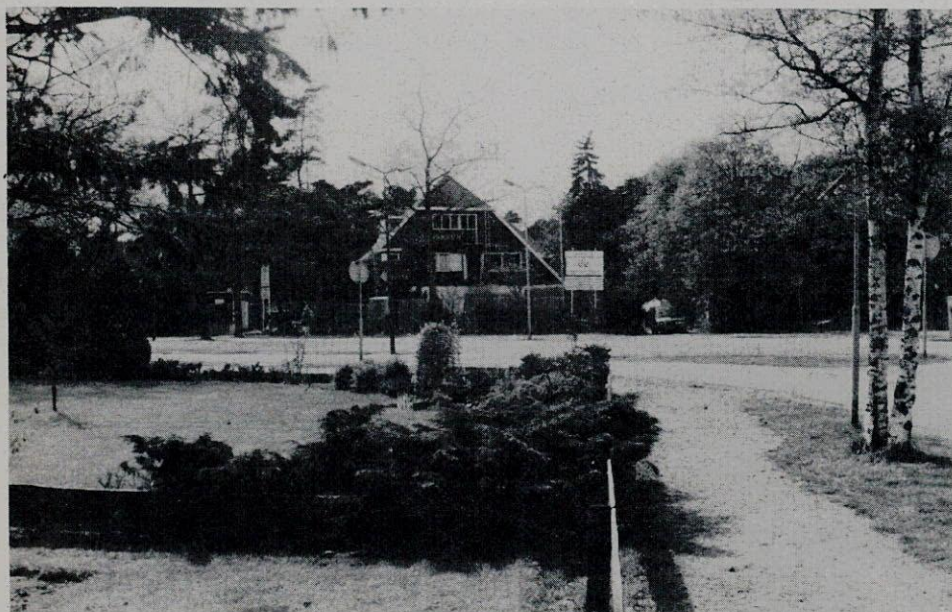
Eind vorig en begin dit jaar maakten we in EGO al enige keren melding van de op handen zijnde verhuizing. Wanneer dit nummer van EGO van de pers rolt, is die verhuizing net achter de rug. Het Coornherthuis, humanistisch vormingscentrum voor militairen, en het Bureau Hoofdradsman (en dus ook de **redactie**

van EGO!) zijn vanaf 1 september 1981 niet meer gevestigd in Driebergen, maar aan de **Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist**. Bij het ter perse gaan van dit nummer (17 augustus) was het gerestaureerde, voormalige Prinses Marijke Kleuterhuis in Zeist nog onvoldoende aangekleed en ingericht om er aardige foto's van te kunnen tonen. In een volgend nummer hopen wij de lezers meer van ons nieuwe pand te laten zien.

Het oude Coornherthuis in Driebergen...

en het bijna-nieuwe in Zeist.

Opmerkelijk

„Onze nieuwsmedia melden dat veel mensen in uw land zich verzetten tegen de plaatsing van atoomraketten. Dat verzet lijkt zelfzuchtig en niet gerechtvaardigd. In feite zou uw volk er trots op moeten zijn dit voorrecht te genieten.

Bij een nucleair conflict zullen zulke wapens de Russische raketten afleiden van de Verenigde Staten, wat ertoe kan bijdragen dat de vernietiging van dit laatste grote bastion van de vrijheid wordt voorkomen. Dat is zeker een zaak die enig risico waard is.

Hoewel dat risico de mogelijke vernietiging van alle leven in uw land inhoudt, kunt u ervan verzekerd zijn dat er geen verlaten woestenij zal achterblijven. Want zodra de radioactiviteit laag genoeg is geworden zullen mensen uit de Verenigde Staten uw land opnieuw bevolken, en zo een nieuw bruggehoofd van de vrijheid vestigen.”

Brief van Roy S. uit Madison in de V.S. aan Nederlandse kranten. Hij vraagt zijn naam niet voluit te vermelden, omdat vrienden en bekenden zijn brief „wel eens niet zouden kunnen begrijpen.”

Uit de Volkskrant
van 9 juli 1981.

de mens hoort tot de te grote
schaaldieren

boeken bladen brochures

(Kern)Bewapening

De Werkgroep voor Arbeidersliteratuur Rotterdam heeft een thema-nummer van het tijdschrift WAR uitgebracht over (kern)bewapening. Nu de discussies over kernbewapening op alle mogelijke fronten is losgebarsten meende WAR, dat het tijd werd een nummer van haar tijdschrift ter beschikking te stellen aan iedereen die over dit onderwerp iets te zeggen dacht te hebben. Het resultaat is een aflevering van ruim 100 bladzijden met een aantal verrassende bijdragen.

De bundel bevat o.a. een interview met de, door zijn antikernwapenhouding, bekende luchtmachtkapitein Meindert Stelling, terwijl ook Gerard van Wingerde, de eerste site-wacht weigeraar, in een bijdrage nog eens uiteenzet hoe hij als dienstplichtig militair tegen het vraagstuk van de kernwapens aankijkt.

Uit de vele gedichten die het tijdschrift bevat het navolgende van Fazil Hüsnü Daglarca:

Aan voeten, aan handen

**Een afgerukte voet lag,
bij een kapotte muur.
De voet glansde niet maar hoe mooi
nog
glom de Japanse schoen er aan, vol
leven.**

**Een afgerukte hand lag,
bij een groot ingestort verbrand
huis.
De hand lag stil maar hoe mooi nog
tikte het Japanse horloge er aan, vol
leven.**

Het tijdschrift WAR nr. 22 werd uitgegeven door en is te bestellen bij de Rotterdamse Kunststichting, Westersingel 20, 3014 GP Rotterdam. Prijs f 7,50 (ekskl. porto).

Reis naar de Bom

In „Greenpeace, reis naar de Bom” doet de directeur van Greenpeace, David McTaggart verslag van een Greenpeace-actie in het begin van de jaren zeventig. Wie het niet weet zou er een eed op doen dat het hier een fantasieverhaal betreft. Toch is het allemaal echt zo gebeurd. McTaggart, zeezeiler en voormalig badmintonkampioen trok in die jaren, tot tweemaal toe, met een jacht naar Polynesië om daar bij het bekende atol Mururoa te protesteren tegen de Franse kernproeven. Dat

werd hem niet in dank afgenomen. Zijn jacht werd door de Franse marine geramd en weggesleept en later werd McTaggart ook nog eens met gummiknuppels bewerkt, waarbij hij ernstig oogletsel opliep. De konfrontatie beperkte zich overigens niet alleen tot de zee, maar vond ook plaats in de rechtszaal, waar McTaggart de Fransen het bezetten van een vrij stuk oceaan betwistte. Het is het boeiende relaas van wat een handjevol mensen toch

nog teweeg kan brengen in een dolgedraaide technokratische wereld. „Greenpeace, Reis naar de Bom” door David McTaggart is een uitgave van Arcanum Amsterdam. Prijs f 32,50.

Cartoons (1)

„Je moet toch wat” is de titel van het eerste boek van Jos Collignon, een nieuw talent op het gebied van de politieke tekening.

Jos Collignon (geb. 1950) studeerde rechten in Utrecht. Tijdens zijn studie schreef en tekende hij voor het Utrechtse Universiteitsblad. Hij was universitair korrespondent voor de Volkskrant, totdat het NRC-Handelsblad in 1977 regelmatig zijn politieke tekeningen ging publiceren.

Vanaf februari 1979 maakte hij daarnaast wekelijks een plaat voor Nieuwsnet. Sinds november 1980 werkt hij ook weer voor de Volkskrant (De open-forum pagina). In plaats van een inleiding of een nawoord zijn voor- en achterin het boek reacties van lezers opgenomen. Enkele lovende, de meeste geïrriteerd of woedend. Jos Collignon kan

De Russische inval in Afghanistan leek gevolgen te krijgen

inderdaad vrij scherp zijn onderwerpen in beeld brengen. Dat z'n tekeningen woedende reacties uitlokken zegt waarschijnlijk evenveel over het lezerspubliek van het NRC-H als over de bijtende tekeningen van Collignon.

„Je moet toch wat” door Jos Collignon werd uitgegeven door De Harmonie te Amsterdam. Prijs f 18,90.

Cartoons (2)

Vlak voor de 2e-Kamerverkiezingen van 26 mei j.l. kwam er weer een bundel uit met prenten van Opland, de vaste politieke tekenaar van de Volkskrant en de Groene Amsterdammer. Titel van de bundel is „Blablablionië”. De titel doet wat vreemd aan, maar als men de bundel doorleest wordt het al snel duidelijk wat ermee bedoeld wordt. Blablablionië staat voor Nederland en Opland brengt aan de hand van zijn, eerder in de Volkskrant en de Groene verschenen, prenten het laatste jaar van het kabinet v. Agt/Wiegel in beeld: de troonswisseling en de rellen in Amsterdam, de modernisering van de kernwapens, de totstandkoming van het CDA, Bestek '81, de duikbootleveranties aan Taiwan (met een schitterende plaat van v. Agt en

v. Aardenne als Tjap Tjoi en Fou Jong Hai) en de toenemende werkloosheid. Het boek eindigt met het wegvlugten van de regering v. Agt/Wiegel voor de realiteit waarmee Opland duidelijk aangeeft waar hij zelf staat. „Blablablionië” door Opland is een uitgave van De Harmonie te Amsterdam. Prijs f 15,-.

Vrijwillige Slavernij

Toen Etienne de la Boétie (1530-1563) achttien jaar oud was, schreef hij de verhandeling: „De vrijwillige slavernij”. Dit geschrift wordt nu algemeen gezien als een klassieker voor de burgerlijke ongehoorzaamheid. Onlangs verscheen een nieuwe Nederlandse vertaling van dit meesterwerkje door Ewald van Vugt met een nawoord van Anton Constandse. De kern van het betoog van De la Boétie is, dat de onderdrukking door tiranniek gezag slechts kan bestaan door de dienstbaarheid van de onderworpen bevolking, die zo vaak een niet onaanzienlijke neiging heeft zichzelf te laten overheersen. Noch tans is de mens, zo meende hij, in

wezen vrij, en men behoeft slechts de ketenen van gehoorzaamheid af te werpen om de vrijheid te verkrijgen. Een scherp, aansprekend en helder boek van deze klassieke humanist en tot op de dag van vandaag, zeer actueel. Een ieder kan met eigen ogen zien, wie in deze tijd methoden gebruikt van De la Boéties tirannen en zo de eigentijdse tirannen herkennen en benoemen. „De vrijwillige slavernij” van Etienne de la Boétie werd uitgegeven door uitgeverij In de Knipscheer te Haarlem. Prijs f 14,50.

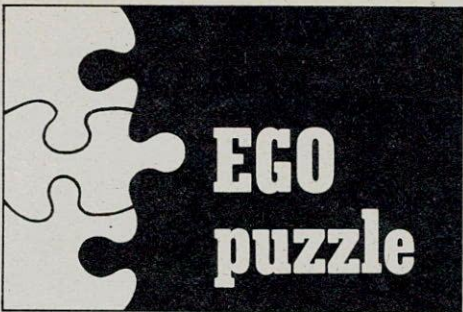
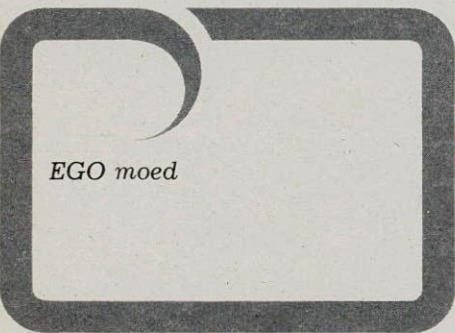
Jappenkamp

Enkele maanden geleden verscheen „Een dal in Ambarawa” geschreven door mevr. Han Helfferich-Koch. Het boek is de weerslag van een dagboek dat mevr. Helfferich, gedurende de jaren dat ze met haar 3 kinderen in een Jappenkamp op Java heeft doorgebracht, bijhield. Dat geeft het boek een buitengewone echtheid. Een indringend verhaal van angst en machteloosheid, maar ook van moed en vertrouwen. Het dagelijkse gevecht tegen honger, ziekte en dood. Met steeds als voornaamste doel: het in leven houden en beschermen van haar kinderen. Ondanks het feit, dat mevr. Helfferich het kamp mede wist te overleven dankzij haar geloof, is het ook voor een humanist een zeer lezenswaardig boek. Uit dit aangrijpende verhaal wordt weer eens duidelijk, dat mensen onder de meest beroerde omstandigheden toch nog tot veel in staat zijn. „Een dal in Ambarawa” door mevr. Han Helfferich-Koch is een uitgave van A. W. Sijthoff te Alphen aan de Rijn. Prijs f 24,50.

Rektifikatie

In het juni/juli-nummer van EGO maakten wij, in deze rubriek, melding van het blad „Afghanistan Azad”, het orgaan van het landelijk komitee Afghanistan Vrij. Van de redactie ontvingen wij het bericht, dat het redactie- en verspreidingsadres ondertussen is gewijzigd. Inlichtingen en aanmeldingen moeten nu worden gezonden naar: W. Vogel-sang, Rijn- en Schiekade 109, 2311 AR Leiden. Tel. 071 - 142979.

Wim Heij

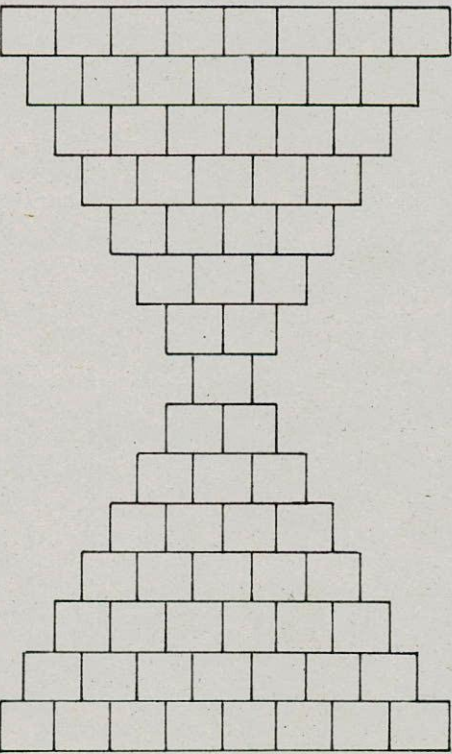

Kryptische zandloper

Géén prijswinnaars van de Visitekaartjes-puzzle in het meinummer: er kwamen slechts 14 i.p.v. minstens 25 oplossingen binnen. En met de Verge-lijkingen uit het juni/julinummer is het niet beter gesteld. Niettemin druk-ken we voor de puzzelvrienden hieronder een (niet gemakkelijke) krypti-sche zandloper af. De gang van zaken is: begin met een woord van 8 letters, het volgende woord bestaat uit dezelfde letters min één, enz. De (kryptische) omschrijvingen van de te vinden woorden – van boven naar beneden – lui-den als volgt:

- Die vent heeft zeker reden om dit te zijn; wat zou hij nog meer moeten wens- (8)
- Wij voelen ons verbonden, ook al is de zwemvogel niet in de buurt (7).
- Wij zullen niets krijgen; roep de dr. even (6).
- Red het zwijn, dat geeft rust (5).
- Roem het hert voor zijn betoog (4).
- Dit woord is een belofte (3).
- Jongensnaam (2).
- Klinker (1).
- Politie-eenheid (2).
- Op de keel is het minder leuk (3).
- Een persoon die als meisje bij de spoorwegen was (4).
- De oude latinisten zeiden reeds: neem eens zaad, goed voor u (5).
- Dit vind je het meest bij paarden, of misschien wel alleen (6).
- Niet vergeten om deze uit te brengen, maar niet te luid (7).
- Dik worden is hier niet te voorkomen (8).

Stuur de oplossing **voor 10 oktober a.s.** (toch maar met vermelding van voorkeur voor boeken- of platenbon) naar ons **nieuwe adres:** EGO-redactie, Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist. Sukkes!

WORD ABONNEE

Als je altijd 'bij' wilt wezen. Dan moet je EGO blijven lezen!

Wie zich nu abonneert, krijgt nog enkele jaarboekjes als wel-komstgeschenk. Stort f 12 op postgiro 480414 van Hoofd-raadsman Hum. G.V. te Zeist, onder vermelding van „nieuwe abonnee”.

EGO OOK NA JE DIENSTTIJD

